ԱԶԴԱՐԱՐ

ՀԱՄԻՐԱՅ ԱՄՍՈՅ

1795

	Թուական Հայոց	Թուական Քրիստոսի
Յիսուսեանց Պատմութեանն Պարսից արարեցելոյ ՚ի Խաչատուր Վարդապետէ նոր Ջուղայեցւոյ, Սկսելոյ Յէրեան ամսոյ ... ՚ի 530 ... Դամաց ամսոյ Աշտարակէ		

Վասն թէ Անգղիացիք այս ... և ... Քամէոն ...ցին ՚ի ... Պարոնց Պրոն Մելքումն ... ԺԱ ::

Իվ արդ որպէս ասացաք ըզ յետ քսան ինն ամի Տէրութեան Հուսէն Շահ_ քային և յամի տեառն մերոյ 1722 և ՚ի թուականին արաբացւոց 1171 կոչեցե_ լու Մահմուտ զ լօղեան արքայական ՚ի Սպահան, որ_ ...նոտեր Հուսէն արքայի, և եմուտ ՚ի քաղաքն Սպահա_ նի: Իսկ ... որպիսի զարհուրանաց բռնութեամբ խոշտանգեալ ... զ բոլոր կողոպտեալ պարսից աշխարհի. և զ բնակիչս նորա. անհնարին կարծ ՚ի կար_ ճոյ ... ոչ քաղցր խոհական, որչափ ձեռն հասեալ և կարելի: Այլ այսու հետև. զ Ազդարարս բան_ ից նորա ասացէն ... և ՚ի ... փոքր ՚ի շատէ ... ·

29 ՌՄԽԴ | ...

Ա

Արդ թէպէտ քաջազօր բանակաւն Մահմուտ ոչ Թողրլին Թողրլին
մնեաց զձեռս իւր ՚ի կենաց Հոռէն արքայի, այլ մի Հայոց ՔԵ
ծառ խնամով պահէր զնա։ Բայց սակայն կոտորեաց
զհամայն արուսն՝ որք էին ՚ի տոհմէ Հւ ի Սեֆերոյն.
և այսպէս արմատախիլ արար զնոսա յերկրէ՝ այսու
դիտաւորութեամբ. զի առլինքն կորզեսցէ զժառան
գութիւնս թագաւորութեան, և ՚ի յորդիս. և ՚ի
յազգս իւր։ Իբր միայն զԹահմասպ չորրորդ որդին
Հաշխին զերծ մնաց ՚ի յայսպիսի մահառիթ վտանգէս
բազում զորմէ ՚ի վերագոյն ուրեմն յառաջեցուք։ Սո
իբրև լուաւ թէ՝ հայրն իւր Հոռէն պարտաւորեցաւ
յանձնել զԹաւրէն և զարքայանիստն Մահմուտայ, և
ինքն հրաժարեալ մի կուսակալ ՚ի թագաւորութենէ
իւրմէ. այնր աղաչաւ և Թահմասպ իւր արդեօք զ
ինքն ՚ի Մազանդարան դառնայ ոչ իբրև զօրինաւոր թա
գաւոր և միայնակ ժառանգ թագաւորութեան
Իսկ եթէ զինչ նա անդ ուրեմն գործեաց և կամ
թէ զկնի քանի ամաց անցելոց և կամ թէ որպէս և
որով օրինակաւ եկն նա ՚ի վերայ աղուանից և նուաճ
եաց զնոյն բայսաղեալ բանութիւնս նոցա զայս ցանեաց
իսկ յապա դրեսցուք իբր այժմ վճարեսցուք զպատ
մութիւնս աղուանից յորոց խօսիլ սկսաք։ Արդ յետ
երից ամաց տէրութեան Մահմուտայ, ինքն Մահմուտ
՚ի խելագարութիւնս ցնդեցաւ որ նեղեալ յայլոց
չարեաց մոլեգնաբար յարձակեցաւ ՚ի վերայ մարմնոյ
իւրոյ և ատամօք իւրով պատառէր իւր խածանէր։
Իբր այս թուղթ լեալ հանդիպեցաւ նմա ՚ի տեսչու է
վերջին խնամոյն այլ, իբրև վրէժ նմա հատուցեալ
վասն անպարտ սպանութեան զանձինս ամենայն
բռնաւորաց և առաւել ևս վասն կոտորման առ
նելոյ զորդիսն արքային Զի արդ արդարացի զատաւորն
ուրում թէ Նախախնամութիւն ոչ կարէ թագչել ի
յամենահայեաց տեսութենէն այլ և ոչ կարէ փախչել
՚ի բարկութենէ նորա թէ և առ ժամանակ մի ներէ
եր

ГСС Библиотека
ZUUՌ-Арм.ССР
им. А. Мясникяна

	Թուական Հայոց	Թուական Քրիստոսի
երկայնամտութ(եամբ) բայց յետոյ սաստկապէս տանջէր զնոսա վասն անհրամանութեանց իւրեանց այնպիսի աշխարհին և անբերելն թշուառութիւնս պատերազմն ընդդէմ որ անհնարին տաղնապաւ նեղեալ լինէր հանապազ: Իսկ ամենք այսպէս ասեն թէ, որովհետեւ զամ օր չարաչար սատակեցաւ. և այլք ասեն թէ, Աշրաֆն, որ էր հօր եղբօր որդի Մահմուտի հրամանաւ կապեալ սատակեցաւ: Որ յաջողեալ նուաճեաց զպարսիկ ընդ իշխանութեամբ իւրով. ամս, երեք		
Յաւուրս յայսոսիկ մեռաւ Մովսէս առաջնորդն մեր ՝ի ՌՃՀԴ թուականին մերում. և զտեղի նորա յաջորդեաց Տէր Դաւիթ քաղցրաբարոյ և ճգնաւոր վարդապետն: Որ էր այր առաքինի, և խոստակ ծնրաբուք ճգնեցեալ, և լուսեալ և մեծցնեալ յամ աշխարհական գանկութեանց: Սա յետ ճգնամաշխատեցաւ ՝ի վերայ տանն մեր, և արար զշինութիւնս բազումս. որ և յախճապակեաւ շարադրեաց զորմ տանն Տն մերոյ, ՝ի ստորոտս յատակին, փոխէ զերկս կանգնաւոր որմոյն: Իսկ ՝ի վերայ ... յախճապակեաց նկարեալ յօրինեաց զպատկերս չարչարանաց սրբոյ Հօրն մերոյ Լուսաւորչի, զդեղեցիկս և զայլս զօրս և զծաղիկս երփնափայլս, որովք յոյժ պայծառացաւ եկեղեցին այս, և ոչ ինչ ընդ հատ մնաց ՝ի գեղեցկութեանց որպէս և հռչակ իւրէ համայն տունս սողաց:		
Արդ զկնի մահուան սորա Աշրաֆ ՝ի վերայ Պարսից յամի տեառն ՌՃՀԴին սա յառաջ քան զմահ հրամայէ զԴէին Մահմուտայ թաղել ՝ի փառաւոր շիրմի. և ՝ի վերայ նորա շինել զմատուռ մի մեծավայելուչ յորում ուխտաւորք և աղօթականք բնակեալք աղօթեսցեն առ տէր Ած վասն նորա, համարելով զնա իբրև հիմնարկող և նախապետական շառաւիղ նորընձիւղեալ Աղուանից տէրութեան ՝ի Պարսս: Յօլ զկնի յաւուրս տէրութեան Շահ Թահմազայ որդւոյ Հուսէնի զօրոյ հրամանաւ առեալ կործանե	ՌՃՀԴ	ՌՉԻԵ

նեցուց մատուռն և զշիրիմս նորա՝ ի պատճառս հա- Թուին
տուցանելոյ զվրէժս յաշխամեայն և զանկորուստ Հայոց ՔՂ
փշրեալ մանրեցին և յետ օրս հոսեալ ցնդեցին և
զոսկերսն զայն շինեցին դարձեալ կործանման այսինքն
ոտից ճանճալ. Իսկ ապա յետ Աշրաֆ մեծաւ հանդի-
սիւ և խնդութ հրաւիրօք եկեալ ի քաղաքէս առի-
տալ մարտ ընդդէմ Օսմանցւոց և ընդ դէմ այլոց
աշխարհաց և նահանգաց պարսկաստանի որք ոչ ախոր-
ժէին մտանել ընդ լծով իշխանութեան Աղուանից
Քանզի ի ժամանակի լռութեան անոյթիկ տիրե-
ցին բազում քաղաքաց և գաւառաց Օսմանցիք ի
մասնէ և ի բաժնէ յիշխանութեան պարսից ի
յԱյրարատեան աշխարհէ մեծին Հայոց սկսեալ ընդ
Ատրպատականաւ և ընդ այլովք մինչև ի յԵ կրաւան
քաղաք մարդկ ժամանեալ վասն որոյ պարտաւորեցաւ
Աշրաֆ տալ նախ ռազմ ընդ տաճկաց որով եթէ և
ոչ զբոլորն գոնեա Եկբատան քաղաքս այսէ Համատան
՝ի բաց թափեսցէ ի նոցունց իշխանութենէն և
յինքն կորզեսցէ. Զի մի զօրացեալ անդուստ խոկ որ-
ևս յանկարծակի ի վերայ Սպահանոյ արշաւեսցեն, և
փութանակի խլեսցեն զքաղաքն ընդ ձեռամբ իւ-
տի տուեալ մարտ ընդ տաճկաց՝ հալածէ զնոսա ի
յՀամատանայ, և զքաղաքն Եկբատան ընդ իւրով
իշխանութեամբ նուաճէ. Իսկ անտի դարձեալ յե-
ցանկալք ի վերայ գաւառացն պարսկաստանի որք ընդ-
կահեալ արհամարհեցին զտէրութիւն Աղուանից ման-
րեալ խորտակէ զանզգամաւ ապստամբութիւնն-
ցա իսկ տարածեալ ձեռն զիշխանութիւն իւր ի հա-
րաւոյ յարևմտից կուսէ մինչև յարևելս սկսեալ
յԱհմատանայ՝ մինչև ի պարսկաստան, ի Կրման, յԵզդ
և մինչև ի ծովեզերեան պարսկային ծոցոյ. Յետ այսոց
ժամու՝ գայ Աշրաֆ, և շուրջ փառօք մտանէ յԱսպա-
հան քաղաք. և հաշտութիւն խօսի ընդ Օսմանցւոց, և
դաշամբք հաստատէ զխաղաղութիւն ընդ սուլտանի

նո

Նոցա։ Իսկ որպէս տեսանէր զի անդէն ամ սունի մահմետականաց ճանաչել զՍուլտանն ստամպօլայ իբրև զժառանգաւոր, այսինքն խալիֆ, և փոխանորդ խալիֆայից, և մահու չափ հնազանդիլ ամենեցուն հրամանաց նորա. վասն որոյ և աշրաֆ գոլով սունի, (մինչ ոչ ունէր զգահ ինքնակալութեան,) կամեցաւ մտանել ընդ հնազանդութեամբ նր ըստ օրինին և հաւանութեամբ նր՝ լինիլ թագաւոր ՚ի վերայ պարսից. զի այսու զտէրութիւն իւր յանդորրութեան արասցէ. իբր ունելով այսպիսի հզօր պաշտպանիչ՝ ընդդէմ ահագին թշնամեաց.	Թուէ ին Հայոց	Թուէ ին Քի
Իսկ Աշրաֆ թէպէտ մինչև ցայնորդ ՚ոչ ինչ զկասկած երբէք կրէր ՚ի Տաճ թամացէն ; և ՚ի սպառնացեալ նորա Թամազ ղուլուլայ յոյժ հանապազ ծեծէր զնոքօք, Հաճին, փոխանակ ասելոյ Հաճ ղասոյ. Սակզգաստայ կոչէր այսինքն շահ ղալմ; Իբր թէ մայլ ղուլի ստորադասին՝ իբրև զառստակ և զապստամբակն ամէն կարծէր։ Որ և ասէր թէ՝ ՚ի դէպ ժամանակի անկցին նոքա ՚ի ձեռս մեր և ընդ նոցա արարից որպէս և կամք մեր հաճեսցի։		
Բայց սակայն աստանօր իբրև լուաւ զհամբաւ մեծագործութեանց՝ ՚ի կողմանս արևելից սպահանայ քաղաքին նորոգ գործեցին, սկսաւ զարհուրիլ և դողալ, և ընդ դէմ որոց յարդարել ՚ի ճակատ մարտի։ Իսկ յԹէ զինչ արդեօք ՚ի նոցանէ մեծագործութիւնք քաջութեանց գործեցան ՚ի կողմանս յ[illegible] սպահանայ քաղաքին, որով աշրաֆն զարհուրեցաւ. աշա էրտանի իսկ զայն յանձնայ, լոյնափիլո և [illegible] արտաձևսցել յառաջարկելոյն [illegible] անդրդսցելոյ, մատչաւորէ կոչեցելոյ որպէս ՚ի ժամանակի յայնմիկ յապահանի քաղաքին Պալօյ և փաձարապետ։		
Իսկ այս անուանս իսկ մի դեռ փոխեցաւ ՚ի հայ բարբառ, ՚ի ձեռս ուրեմն Պողոսի միքայելեան յամի լեզուոյ. յայն սակս և ես ոչ կարեորացայ փոխանիլ		

նոյն երկար 'ի սոյն դեգերել և զ ժամանակս մեր անպէտս ինքն ծախեալ. Այլ մեք աստանօր միայն այս չափ և այժմ զի բան խնդրոյս [illegible] նորոգելոյ խիչ խիչ 'ի էրոյ սնոտի հայերէն հաւաքեալ յաստ ուրեմն անձամբ էրեալ գրոշմեսցուք 'ի Ճառս Հայ Թագաւորաց նախ զ յաջորդութիւն [illegible] 'ի որոց լիցի և քանից սողոմոնական [illegible] ուղղեցաւ. Նոյն այսպիսի պատմութիւն իբր որպէս քեզ համառօտ ծանուցից զպարտիսն աղուանից յերկայն Հայ Թագաւորաց, զփոփոխման անկանելն նորա 'ի Հայոց քաղաք, և զ կործանումն որոյ։ Նորին ժողովեալ Աշ- րաֆ իբր ըստ երասուն հազար զօրօք 'ի քաղաքն, և ջնջեալ խաղաղելն 'ի դատմուն, և 'ի դաշտին անդ մի- ացան 'ի բանակի աւերայլն. անդ սնոտի ընդ միմեանս խառնեալ պատերազմեցան, և 'ի ճակատել մարտին չո- ռեցին 'ի յորդ պարտեցան։ Քանզի մինչ աղուանք 'ի ժամանակի ինչ [illegible] յաղթութեամբ կատար- եալ զպարտիկ, քան մարտին, որով կործանեալ էին արդեօք զ հպատակութիւն զինուց. և միայն բա- նակեցան կատարել զան որոյ զ մեծամեծ հարուա- ծս ընկալան 'ի նոցանէ, և խոյս տալ հալածե- ցան, և փախստեայ անկան մնացեալ յասպահան։ Յետ այսորիկ, հրամայէ Աշրաֆ կոչել զ բանակս իւրեայ 'ի դաշտին մուրշախոյլոյ [illegible] պատրաստութեամբ. զի [illegible] Հայ Թագաւոր [illegible] [illegible] 'ի Թէհրան քաղաքն [illegible] Թա- մազ [illegible] իւրում. իսկ [illegible] հանդերձ [illegible] շախոր պատերազմ. Եւ իսկ [illegible] աղուանք 'ի նոցունց, և [illegible] իւր կես և զ կարասիս իւրեանց 'ի բանակին անդ. և [illegible] զէն հաւ [illegible] նոցա [illegible] գեալ [illegible] 'ի քաղաքն յասպահան։ Յորում աւուր մտանէն ասպահան, փաղ-	Թուական Հայոց	Թուական Ք.Ի

Թուականին Հայոց ՇԺ

[illegible]

Յ[illegible]

[illegible]

Թուական Հայոց	Թուական Քն

1177 ։ որոյ քրիստոսական օրհնութեամբ եղիցի, և աղ-
օթիւք նորին զԹագաւորն մեզ տառապեալ լոյս ։ Իսկ ապա
Մոպսուեստացւոյն ժառանգէ զ գահ Լեւոնեան որդւոց
զՏէր Աստուածատուր Անաւարզեցին և երանա-
շնորհ վարդապետն ։ Որ էր այր խոնարհամիտ և հե-
զահոգի. և ըստ հաւատոյ բարուց իւրոց, մակա-
նուանեալ կոչեցաւ Աղաւնամիտ ։ Բայց ոմանք հաւա-
տեան իմն պնդեցին, եթէ ըստ որում զմեռեալ աղ-
աւնիս յորոյց անուանեալ ՁՆ Յիսուսի. յայն յանկս կո-
չեցին զնա Աղաւնի, կամ Աղաւնամիտ ։ Այլ ;
Թուի թէ, ուղիղ իցէ զանազանելս ։ քանզի սա էր բար-
գաւաճեալ սուրբ վարուք. և մաքուր բարուք.
որ և ամբաստանութիւն, և մարդահաճութիւն
'ի նորա վարս տեղի գտանել ոչ կարացին ամենեքին,
ըստ նմանութեան սրբոյ և մեծի հօրն մերոյ Մեսրոպ-
այ Թարգմանչի ։ Որում ոչ էր զարմանք իսկ յայտնի-
սի յանուն էջ, որ շնորհիւ Տեառն յարուցեալ իցէ
զմեռեալ աղաւնիս. որ և զայսպիսի զնմանէ յայտ
ճշգրիտ հաւաստի առնեն [illegible] քանիւ [illegible]
զերման ճնճղկանց թռչնոց մեռելոց. և կենդանա-
ցուցն ։ Իսկ և իւրեանց փոխի մահուամբ յաշխարհէս 'ի
ՔՃ, 'ի վերջին յորդորեալ, և 'ի խումբս երջան-
կաց կատարելոց 'ի յերկինս [illegible] 'ի քաղաքս, և 'ի
հաւատոյ արանց, որք [illegible] վկայելին [illegible]
յորժամ ծագին [illegible] մարմին նորա 'ի շիրիմ
անձկութեան յարկի, լոյս [illegible]
ճէր [illegible] յերկնից [illegible] 'ի վերայ գերեզմանի
նորա ելից [illegible] մինչև ի հարուստ ժամս, և ապա
ներքնոյն եղև նշանն ։ Այլ մեր զայն իսկ անդր
'ի տեսող Թողացուցեալ. և զորս մեք իսկ մինչև
զայսօր ժամանակի աչօք մերովք տեսանեմք, ոչ զ ա-
նդ աղեացուք գրել ։ Բայց զի 'ի ձեռն որոյ երկրպա-
տեան հողախշտի հանգստի ղամբարանի. շնորհս բժ-
շկութեան, հրաշապանս և գերահռչակելիս տարածի
առ

Թուական Հայոց	Թուական Քի

առ բազում ծառայս և ախտաժետս, որք հաւա-
տով մերձենան 'ի հրաշակերտ տապան սրբոյն. որով
և մեք յուսամք 'ի Ք(րիստո)ս, և 'ի մարդասիրութեան շնորհ
նորա ապաքինել 'ի խօթութենէ մտաց մերոց. Ահա
այս չափ ինչ առ այս քեզ բաւական ասցի իմ անձկա-
լի. արդ' 'ի կարգն առաջին վերստին դարձուցից զ
բանս. Քանզի որպէս կանխագոյն արտածաւեցաք 'ի
վերոյ, թէ Աշոտ սպասաւոր լեալ սատակի 'ի
[illegible] կրմանայ. որ տիրեաց 'ի վերայ աշխարհիս
ամս' չորս.

Աստի աստանօր արժանէ մեզ զԹագաւորացս արքայից
յաւել.

Զ[illegible] ԲԺ [illegible] Թագաւոր [illegible] Յովէնէ [illegible]
[illegible] 'ի [illegible] և [illegible]
[illegible] նորա Պետրոս [illegible] ԺԲ : 12.

Յարդ համառօտ պատմեցաք քեզ 'ի վեր | [illegible] | [illegible]
անդր ուրեմն զպարտութիւն աղուանից և
զեղելոցն արքայեն 'ի քաղաքս այժմ
կարեւոր է մեզ գրել զգործս նորա որով կարաց
[illegible] զառնուլ զՅոպահան և ժառանգեաց բզ
[illegible] արքայական և [illegible] Քանզի [illegible] Թագաւոր
արքայի մինչ դեռ էր խնամակալ գաւառի թէ
[illegible] զանուն արքայի այլ հաւնէ հայ-
րենի կարէր տիրել և իշխել 'ի վերայ այնց գա-
ւառաց և կառավարել [illegible] որք ոչ էին մտեալ 'ի դ-
լխոյ աղուանից. Այլ և Փայլթի Ալիխան բդեշխն
[illegible] ոչ աղուանից մեծութեան հնազանդ էր
և ոչ օրինաւոր Թագաւորին Թամասպայ նորին
աղա

աղաչեաց յղէ Թամար զգունդ մի զօրաց 'ի վերայ Թուին Թուին
Վրկանայ քաղաքին ' առնուաճելոյ ապստամբութեն Հայոց ՔԵ
նորա և. Ղաջարքն վրկանայ յետս զնոսա վարեցին
իսկ այնու հետև գրէ արքայն 'յետկար մի երդման և
առաքէ 'առ Ֆալթի Ալի խան, առ 'ի չմեղանչել
յանձն նորայ և առ հասարակ թողութիւն շնորհել
նոցա այսպէս և խանն յիւրմէ կողմանէ երդնու
հնազանդ լինիլ Թագաւորին և ապա Ղաջարքն մտանեն
ընդ լծով Թագաւորին իսկ զայսու ժամանակաւ և
Նադիր դուլին զբռնաւորական իշխանութիւն իւր
'ի գործ արկեալ էր 'ի սահմանս Խորասանայ ոչ ընդ
իշխանու. աղուանից մտանէր և ոչ Թագաւորին
որով և զարհուրելի և սարսափելի լինէր լեալ ար-
դեօք բոլոր տեսողաց և լսողաց Իսկ ապա հօր եղբայր
Նադրբին որէր իշխան ;Քալաթու թողութիւն
վասն Նադրբի հանէ յարքայէն և յղէ վաւերով ըզ
գիրն թողութեան առ Նադրբ իսկ նա տեսեալ
զայն վաղվաղակի ժամանէ հանդերձ զօրք իւրովք
'ի Քալաթ և խարդաւանեալ զհօր եղբայր իւր
նենգութեամբ սպանանէ զնա և զքաղաքն ընդ
իւրով նուաճէ Իսկ ապա այնու հետև գնացեալ առ-
նու զՆիշապուհ քաղաք յանուն Շահ Թահմազայ
ուր անխնայաբար մաշէ 'ի սուր սուսերի զբազում
Աղուանս Յետ այսորիկ գայ Նադրբ հինգ հազար
զօրօք առ Արքայն և միջնորդութեամբ Ֆալթ Ալի
խանին թողութե առնու յանցանաց իւրոց Իսկ ապա
սպանանէ զՖալթ Ալի խան հրամանաւ արքային և
ինքն անուանի Նադրբ դուլի խան և կարգի Սպա-
տեղատ 'ի վերայ ամ զօրուն իսկ յետոյ արքայն 'ի խն-
դրելոյ Նադրբին խաղայ զօրօք և չուեալ մտանէ Նի-
շապուհ քաղաք և անտի գնացեալ նուաճեցին ըզ
Մաշատ քաղաք Ուր պատուեաց արքայն զՆադրբ
դուլի սպարապետն իւր մեծագոյն պատուով և հրա-
մայեաց յայնմ հետէ կոչել զանուն նորա Թահմազ

դու

ղուլի խան՝ այր իրքն ծառայ Թահմազի Շահ աստանօր
Թահմազ արքային մինչ 'ի մաշատ քաղաքի և Թահմազ
ղուլի խանն կարի արշաւմամբ խաղայ. 'ի վերայ համ-
այն գաւառացն խորասանայ, և նուաճէ զնոսա զա-
մենեսեան։ Իսկ ապա եւս շուէ 'ի վերայ Հերաթու,
և զնոսա եւս ձնշեալ ընկլուզեալ ընկճէ ընդ իշխ-
անութեամբ Թահմազ արքայի։ Իսկ այսպէս յետ ամ-
մեծամեծ յաղթութեամբ դառնայ նա 'ի մաշատ առ
արքայն ընդ գլխովն իշխանին Հերաթու որոյ տես-
եալ զայնչափ զմեծամեծ յաղթութիւնս 'ի ձեռ-
աց նորա գործեցեալս խնդակատար սրտիւ զուարճ-
անայ, և շնորհակալութիւն նմա ընծայեալ մատու-
ցանէ։ Յետ այնորիկ դարձեալ անկանի 'ի շուրս ճանապար-
հի խաղացեալ հասանէ 'ի գանդահար, ուր եւս և եւս
ընկճեալ կործանէ զանքացեալ ապստամբութիւն ա-
ղուանից. և զայն՝ որպէս 'ի վերայ նոյն պարսկաց ճա-
ռեցաք։ Ուրեմն՝ քաջապէս յայտնի եղև մեզ՝ Թէ
արքայն Թահմազ 'ի ձեռն Նադր փոքմագոյն սպարա-
պետի իւրոյ վերադարձաւ յասպահան 'ի գահն հայ-
րենի. որով բարձրաւաճեալ ճոխացաւ 'ի Թագաւ-
որութեան իւրում, Թէպէտ և փառն խէնեշագոյն
բարուց իւրոց ոչ միայն զստացեալն ոչ կարաց պահ-
ել. այլ և խափան լինէր, և աղարտեաց եւս զտոհմ-
հայրենական զօրումն կամէ ինձ այսուհետև 'ի յա-
ռաջնկայդ սակաւուդոյն սեղզորայիւք արտաձուե-
ալ։ Իսկ արդ 'ի ժամանակին յայնմիկ յորժամ Թահմ-
ազ արքայն կայր յասպահան, և վայելէր զ.քաղցր-
ութեան' խաղաղութիւն. Հզօրագոյն սպարապետն իւր
Թահմազ ղուլի խան բնաջինջ և արմատախիլ առնէ
զաղուանս, և զբոլորդակ պարսկաստան ընդ իշխա-
նութեամբ արքային ենթարկեալ սորահէ։
Իսկ ապա 'ի ՌՃՀԹ 1179։ Թուոջս աս-
քանազեան՝ դարձուցանէ Թահմազ ղուլի խան զեր-
կոս իւր 'ի Պարսկաստանայ, և շուէ խաղայ ընդ ամ-

բան

բանակաւն իւրով ՚ի կողմնս Եկեղեացւոց մարզից
և համբերեալ հասանէ։ Յոմանցս զօրաց որք կոլ-
եալ էին ՚ի Ահմադան քաղաք հզօր զօրու մանրաւ
խորտակէ զբռնութիւն նոցա և հնազանդ կլնի նոցա
արշաւանօք ընթանայ կոտորելով զնոսա մինչև ՚ի
քրմանիոյ քրմանշոյ. քաղաք և մերձեալ զնոսա
բացէ ՚ի բաց հալածէ ՚ի խաղմանց յեզերանցն վերա-
կէ. եթէ ապա ընթացեալ տագնապաւ մեծաւ ժամա-
նէ ՚ի սահմանս արքայութեանն և ՚ի բաց թափէ Յօ-
մանցուց անտի ուժգին զօրութեամբ զԹաւրէզ զԱր-
տաւիլ և զայլս. Յայսմ վայրի և ՚ժամանակի սոր
յայսմիկ տեսանելով տանկոց զյառաջադիմութեն
պարսից յոյժ պակուցեալք սուլթանքն յերեսաց
պարսից նորին կէլ խնդրեն ՚ի յորոց զխաղաղութիւն
ժամանակաւոր. դաշանօք իսկ առ Թահմազ ղուլիխան
՚ի հէրաթայ համբաւ հասանէ թէ քաղաքն աֆղա-
նից ըմբոստ ապստամբեցան յայն սակս իսկ և նա հա-
ճեալ հաւանի դաշանց պայմանի հաստատել ընդ օսմ
զխաղաղութիւն վասն որոյ պահեալ ՚ի զօրաց իւրոց
ամրոցին Թաւրիզոյ կարգէ և ինքն ընդ բանա-
կաւն իւրով փոյթ ընդ փոյթ սլացեալ ՚ի հէրաթ
վերադառնայ և ընդ վերեալ զապստամբութիւն
որոց նուաճէ խառն ընդ հնազանդ արեամբ իսկ այլքն
Թահմազ յաւուրն յայնմիկ յորում Թահմազ ղուլի
խանն զհետ մտեալ էր աղուանից և պատերազմէր վերէլ
զնոսա համարեա կոտորելով յերկրէն պարսից զՇահ
պանս յղէ ի Կոստանդնուպօլիս նախ աղդելով կայսերն
զվերադարձումն իւր յաթոռ Թագաւորութեան
պարսից և ապա ՚ի յորոց հայցէ զարձակումն ՚ի
յետս զյափշտակեալ գաւառն յիշխանութենէ
պարսից և առ միմեանս վարել խաղաղութեամբ և
զայլս այսպիսիս. իսկ դեսպանն այս որ գնացեալ էր
վասն խաղաղութեան ՚ի կոստանդնուպօլիս և տա-
կաւին կայր առ կայսերն և ոչ ևս դառնաջադրեալ

Թուական Հայոց	Թուական Քրիս

գործս իւր անհարթեալ էր լուր առ կայսրն հասանէ
լժէ ահա զօրք Պարսից եկին և բռնութեամբ առին
զԻնձահոռան քաղաք ։ Ի՞նչ որոյ կարի զայրացեալ ցասու-
նու , և պատրաստին 'ի գնէս մարտ յարուցանել
ընդ դէմ պարսից ։ Այսուհետև արքայն Թամազ գի-
տաց յետի իւր լժէ զաշն խաղաղութեան Զոր դն-
ել Չմանայր ընդ տաճկաց ոչ փճարի , նա և ծանեաւ
իսկ զզնալն սպարապետին իւրոյ 'ի Հէրայա ։ Նմին ի
րի իբրև քսան հազար զօրօք եկանէ 'ի քաղաքէս , և
յուղի անկեալ զնան 'ի սասունիկ ամերայնի , և 'ի
[illegible] 1580 ։ լժուողջս մի բուռն մանանեն 'ի սահմա-
նս աշխարհի հայոց , առ 'ի տալ պատերազմ ընդ օսմանց-
ւոց ։ և լժափեալ 'ի նոցանէ զերկամն , և զայլս զաւա-
ռըս և զքաղաքս բազում ։ Իսկ արքայն Թամազ փո-
խանակ ստանանելոյն կոր կործանել զտաճիկսն ։
Իւրն իսկ յաղթահարեալ 'ի պարտութիւն մատնի
յարձակմանց նոցա , փախուցեալ անկանի յԱհմատան՝ առ
'ի ամրացուցանել զքաղաքն , զի լժերևս մի զուցէ
տիրեսցէ զքաղաքն գոյն 'ի ձեռս նոցա ։ Բայց ոչ
կարացէս երբ զօր իորհէրն այլ ընդ հակառակն էառ
զօրն զԼոռի ։ Քանզի և անդ ամօր իսկ պատե-
րազմ օսմանցիք ընդ նմա և զօրացեալ 'ի վերա պար-
սից հարձեալ յաղթեն և ստանան զնոսա և զքա-
ղաքն ևկուտանն վերստին ընդ ձեռամբ իւրեանց նո-
ւաճեն ։ Այլ Թամազ արքայն ընդ նուազելովք զօ-
րօք իւրովք խուսափեալ յերեսաց նոցա 'ճեպեալ
ընդ ժամայն 'ի Ղազուին քաղաք , և անդ ամրանայ ։
Բայց 'ի պատճառս բռնութեան իւրոյ եղելոյ 'ի
բնակչաց՝ գրէ կայսրն հրովարտակ առ թղթեշին
Բագրատունեաց ։ զի խօսեսցի զխաղաղութիւն ընդ
պարսից՝ պատշաճագոյն զդաշնակ լութեամբ որպէս և
զորն է բատ՝ արձակելով ճառ իւրոց ծանուցանէ
Ընդ լեռնայ վերա ։ Այսուհետև զուգոն Բագրատունեաց
ազգէ արքայն զկամս կայսեր ։ Իսկ նա յօժարական

Թուական Հայոց — Թուական Փրկ.

սրտին յանձն առնու զխաղաղութիւն, ի ՌՉԼԲ
1181 թուոյս Ասքանազեան։ Նոյն 'ի լրանալ ամին
այնորիկ՝ գայ Թամազ ղուլիխան 'ի Հերաթայ հան-
դերձ եօթանասուն հազար ընտրելագոյն զօրօք
յասպահան, և ոչ հաւանի՝ դաշանցն խաղաղութեն
եդելոց։ 'ի ՌՉԼԳ 1182 թուոյս Հայոց։ Իսկ
'յայն թուոյս՝ մինչ արքայն 'ի բանակի սպարապե-
տի իւրոյ 'ի տեսութիւն զօրացն. և յետ դիտման
զօրացն՝ գնայ 'ի վրան Թամազ ղուլւոյ սպարապե-
տին 'ի խնճոյս խրախութեան՝ հրաւիրմամբ նորա
Արդ Թամազ ղուլին՝ որ 'ի միտս եդեալ էր գահըն-
կէց զնա առնել. Ահա աստանօր եգիտ արդ ի դէպ զ
ժամ բարեպատեհ զիղձ կամաց իւրոց լցուցանել՝
Քանզի արքայն Թամազ առաւել՝ քան զ հայր իւր
մոլեալ ցնդեալ էր 'ի խենեշութիւնս զի լոկ էպէտ
արքայն Հօսէն ծմ խենեշութեամբ զգածեալ էր.
ամենայն ոչ երբէք ըմպէր զգինի. Իսկ սա կարի սի-
րէր զգինի՝ ուստի և զազգս Հայոց սիրէր յոյժ առ
'ի անոյշ գինի մատուցանել նմա. որով փութով
արբենայր, և զխոհեմութիւն բանի մասին կորուս-
անէր։ Արդ 'մինչ անդանօր էարբ զգինին և ար-
բեալ թմբրեցաւ՝ և անզգայացաւ. նոյն ժամայն հրա-
մայէ արթուն և զուարթուն սպարապետն Թամազ
ղուլիխան ձեռնասուն ծառայից իւրոց՝ տանել զնա
յայլէստանն Հազար Ջրիբու՝ և անդ պահել զգու-
շութեամբ։ Իսկ այս փոյթ նորա լոկ խորհուրդ ա-
րարեալ թէ զինչ արդեօք զնա արասցէն՝ առա-
քեցին զնա 'ի Սապզէվար 'ի ձեռս խստագոյն պահա-
պանաց՝ որք էին Եօզբէկք, և Աղուանք։ Ահա աս-
տանօր տիրադրուժ ծառայն Թամազ Ղուլիխան.
էհաս 'ի կատար ցանկութեան իւրոյ կամաց, որում
ըղձանձկեալ ջանայր հասանել։ Բայց ոչ կամեցաւ
իսկ վաղվաղակի թագաւոր լինելան ձեւացուցանել
զի մի գուցէ թէ՝ Փոխս ինչ անտուստ շառաւիղեալ

ծա

Թուին Հայոց	Թուին Քր

ծածկեսցի վասն խորոյ անձին ։ Այլ համբաւեցաւ Նախ
ընտրել զվերջ ամենայն մնացելն Ներսես որդին Թա-
մարայ ՚ի վերայ պարոնից Թագաւոր ։ Վասն որոյ բե-
րէ աւրինակս զԱբասն ՚ի յօրինագի, և դնէ զպատմն
ՌՃՆԲ ՌՀԼԷ յուշակրգին գրոյ Նորա՝ ՚ի նշան
Թագաւորութեան՝ և անուանէ զնա երրորդ Հաս
Աշոտ ։ Իսկ ինքն ընդ ամ նախարարօք մնացեալ
ընդ յառաջ միաբանն, և երկրպագութիւն Աւքայ-
ական Նմա մատուցանեն, և ուխտեալ երդնուն հաւ-
ատարմութեամբ ծառայել Նմա ։ Իսկ սակա իմ այ-
նու հետև եթէ զինչ արդեօք գործեաց Թագաւոր
ու Լևոն, և կամ եթէ որով օրինակաւ Թագաւորո-
րեաց ՚ի պարոնից, անծանօթ գրեալ է ՚ի լիակատար
պատմութեան Նորա ։ Յորմէ և ես ՚ի սակաւուց
պատահանեալ. գրեցից յաղագս ՚ի Խառոս Թամար դշ-
խոյ. այլ անդ պատահանէ մեզ զՏոհմն Հեխսէ-
ֆոյ վճարել ։ Իսկ ՚ի ՌՃԼԵ ։ 1185 ։ Թուոյն մե-
րում մեռանի զ՚Ներսես մնացեալ արքայն յերրորդ ամի
կենաց և Թագաւորութեան իւրոյ ։ Իսկ Հաս Թա-
մաւ հայր Նորա եկաց հաց ՚ի Սանգուլար ուսելով
անդ զհաց իւր յաւէօք և հեծութեամբ մինչև ՚ի
ժամանակն յայնմիկ՝ որժամ Նաղ ըր Աբլայն ՚ի հն-
դիկս էր ։ յայնժամ սպանին զնա ՚ի Սադրէլոյ Լոռ-
ւոյ զուլէ փրղայ որդւոյ Նադրըլ, որէր տէր և իշ-
խան ամ գաւառացն խորասանայ՝ ՚ի հօրէ իւրմէ կա-
րգեալ ։ Իսկ յայնմհետէ բարձեալ կործանեցաւ զ
Տէրութիւն Հեխսէֆոյ Տոհմին՝ որք տիրեցին ՚ի
վերայ պարոնից անձինք մի զկնի միոյ տասն երրորդ, և
երրորդ ։ Որոց զժամանակ իշխանութեան՝ սկսեալ
յառաջնոյ խանայէլ արքայէ՝ յերրորդ Աբաս մա-
նուկ արքայն որ մեռաւ ՚ի ՌՃԵ ։ Թուոջն՝ բո-
վանդակեալ զամարսն ամք ՃՃԼԵ՝ և կամ ըստ այլ
ոց՝ ամք իբրև ԲՃԾ ։ Յետ որոց ապա տիրեաց Նա-
տըր Արքայն ՚ի վերայ տանն պարսից ․ որպէս և զորմէ

ապա

այսուհետեւ կամէ ընդ արտաձգել հակիրճիլ 'ի սոր- րև պղակոջէ ։։	Թուական Հայոց	Թուական Քր

[illegible] Ժ. Գ. 13

ով Նշանը Արքային Թագաւորեաց յամին՝ յորում մեռաւ զՄանուկ պարոնն Արաս ։ բայց թէ հիմ արդեօք, և կամ թէ որովք գործովք չքնաղագեղ Խոխազաւ 'ի Գաս Թագաւորեալ, աչաց 'ի յառաջնոյն արտաքսալ ծանուցից ։ Արդ՝ նախ զծննդենէ նորա գրեսցուք, և ապա կարէաւ զայլ կէր առնութեանց նորա որովք յայտ պերճապայծառ փառօք Խոխազաւ՝ ողիղ և մեկին տօսութեանն արտայայտեալ փձաքեսցուք ։ Իսկ ընծնդիր 'ի բայց նահանջելով զյաւէտ և զերկար տեսութիւն քննութեանն 'ի յոձից բանից մերոց ։ 'ի կարևորագոյն և 'ի յայտ պիտակեալն մերոյ կարեաց հանդիպեալ՝ յորոց ծայրաքաղ արարեալ սակաւուք 'ի Լոյս ածել ջանասցուք ։ Որովք իսկ բացայայտեալ հաշակեսցի՝ զհանդէս զերևելին և զգաջափառ արութեանց նորա համառօտաբար ։ — ՌՃԻԵ — ՌՈՀԶ

Արդ՝ ծնաւ ի Նշանը 'ի ՌՃԼԶ թուոջն արարածոց՝ ի յեղջ ամսոյն, մերս 'ի Քաղաքն քաղաքի, յանուր և 'ի Իռամիկ ծննդոց, որք հայրենի հայ կարէին 'ի ձեռս բերել զպարենս հանապարհորդականն կերակրոց, Ա ԺԼ Նշան ի յորժամ 'ի փառս Թագաւորութեան բարձրացեալ պերճացաւ՝ նա երբեմն սխանձայր տակն անշքութեան տանն իւրոյ ։

թէ

Թէ ՚Ամենազօր արարիչն Աճ հաճեցաւ զնոյն առատու-
թեամբ իւր բարձրագոյնս վայելչութեամբ ՚ի յայս շքեղափայլ աս-
տիճան. Որպէս և ՚ի դառնալ իւր ՚ի յաղթութենէ
հնդկաց աշխարհէ ՚եհաս և ժամանեցաւ նա ՚ի տեղի
ծննդեան իւրոյ. ուր լսօղ սկսաւ ընդ համայն նա-
խարարաց իւրոց, և պատմեաց զեղկութեանց և զ
գձայնասքանչ թշուառութեանց իւրոց զոր անդ կրե-
ցաւ էր. Իբր առա յայժ մեծ մարդոյն բանիւք եզերէ զ
բանս իւր՝ այսպիսի իմն օրինակաւ. Թէ ահա ար[դ]
դեօք տեսանէք զի ցուցման վեհագոյն և գերադրա-
կան փառօք բարգաւաճեալ հոգւոյս զիս տէրն ամն.
Սակայն այսու օրինակաւ զքուհ կալ պարտէ ձեզ
մի արհամարհել և նշկահել զմեզ յեղկելեաց և ՚ի
նուաստեր որոց կարէ ած ամենակարօղն իւր և զիս և
զնոսա իսկ բարգաւաճս և յերևելիս առնել իսկ եր-
բանն միտեալ խոնարհութեամբ ՚ինապատծու
խոնխոտապանծ պարծիւր զանձնէ իւրև թէ իցէ
արդեօք ՚ի տոհմէ քաջայաղթ Հնդկաստանի սիւրթա
ցեալ և Թամուր լանկն Աշլ ստոյգէ զի սա ՚ի յամ-
կօյ և յանդգնան տոհմից վերաբերեալ շառաւիղե-
յան. քանզի և հայր նորա էր Թաղեցաւործ որով
աշխատեալ ուստր ղէկաց իւր և անուն նորա իմամ-
ղուլի. Իբր իւքն իսկ նաա. ղուլի ոչ յայլ իւիք
գործէր մարդեալ և հրաժարեալ բայց միայն
յաղթապատահութեան իսկ յործամ մեռեալ ծնօղք նորա
նա ընաց յարեցաւ առ բէկ մի խորասանայ և եղե
նմա պատերազմաւոր պաշտօնատար ՚ի ... Թուզ
մի. իբր առարապան զբէկն և զդուստր նորա յափշ-
տակեալ խոյս ետ ՚ի յերկիր յորմէ ծնաւ զ ...
ղուլի փրփրալ անկեալ որդիս առ որ բաղում
իշխանացից Տեառն իւրոյ եկին և յարեցան ընդ նմա
որք ՚ի կէտ ժամանակի անդ զ յափշտակութիւն գոր-
ծէին ուրուք և զհայրենական կենաց կարեաց իւ-
րեանց

Թուին Թուին
Հայոց. Ք Է

Гос. Библиотека ՀՍՍՀ-Арм. ССР

Թուէն Հայոց | Թուէն Քի

րեանց դատանել մարթանայլն ։ Իսկ 'ի փաղձանել
մասոյց Նլսարըն զանձն իւր 'ի ծառայութիւն թա-
գուլու խանի թդեշխին խորասանայ, 'ի ՌՃԿԳ
թուոջն մեր, ուր յետոյ 'ի ՌՃԿԹ ։ Թուականին՝
եղև պարապետ, և գնաց տալ մարտ ընդ եօզբէ-
կաց՝ որք ելեալ էին աւերել և կողոպտել զգա-
ւառսն խորասանայ, որոց անպարտելի քաջութ[եամբ]
պարտասեալ յաղթեաց, և փանեալ հալածեաց ըզ-
նոսա զամենեսեան 'ի սահմանացն խորասանայ ։ Եւ
յորժամ դարձաւ յաղթութ[եամբ] առ տէր իւր՝ յետ
այնորիկ զկնի աւուրց ինչ քանեաց, ըմպահկեալ
արհամարհեցաւ զնմանէ, ուստի թողու զնա՝ և գի-
մեալ դէպ ուղիղ չոգէ 'ի Քալաթ առ հօր եղ-
բայր իւր՝ որ էր իշխան Քալաթու ։ Իսկ նա թէ-
պէտ յառաջնում նուագին ընկալեալ եղև սի-
րով զնմանէ, սակայն զկնի և զնմանէ և ա անար-
գեցաւ վասն մեծագոյն փառասիրութեան իւրոյ ։
Նմին իրի դարձեալ խոյս անտի տուեալ զնմանէ
ընթացեալ գնայ 'ի լեռինս ապաստան ունելով ըզ-
գործ աւազակութեան և զ յափշտակութե ։ Ուր
ժողովեալ գումարեաց զալս սրիկայս՝ և զսիկա-
րեանս, որոց թիւն լինէր իբրև ութն հարիւր ո-
րովք զբաղում փաղաքս վաճառականաց ասպատա-
կեալ կողոպտեաց՝ 'ի պէտս փարթամութեան արանց
իւրոց ։ Եւ այսպէս իսկ զբռնաւորական իշխանու[թիւն]
նորա ըստ դիպման ժամանակին յաջողեցաւ ըստ կա-
մաց իւրոց ։ որով օր ըստ օրէ յոյժ զօրացաւ, և
բազմացոյց զգունդս զօրացն՝ իբրև հազարաց հին-
գից ։ Որոց զպետոյս թմ կարեաց 'ի շրջակայ գաւա-
ռացն խորասանայ բռնութեամբ և յափշտակութ[եամբ]
լցուցանէր ։ Յետ այսքանեաց 'իրագործութեանց
առնելոյ ոճրագործութեանց՝ թողութիւն 'ի Հաճ-
թամազայ գտանէ միջնորդութեամբ հօր եղբօր
իւրոյ, և ապա այնու հետև ելթէ զինչ նա գոր-
ծեաց

ծերաց գնալով 'ի Քաղաքն առ հօր եղբայրն իւր և
կամ թէ զ կնի մատուցման անձին իւրոյ 'ի ծառայ-
ութիւն Արքային Ահաւասիկ զառ յայսցանեաց 'ի կար-
ճոյ գրեալ եղև և ծանուցաւ 'ի վերայ դրան պատկերին
մինչև ցայնվայր յորժամ գահ ընկեց արար զ թա-
մազ արքայն և փոխանակ նորա կացոյց թագաւոր զե-
րրորդն Աբաս որդի նորա : Սերման արդ այժմիկ
ճահ գ?ւպլի մեղ զառ յայսցանեաց ?ացելոց գործոյ
նորա բուռն արկանել և յոյժ ջնջիւ զոյն լով
համառօտաբար և բացայայտ ձեռնադրին վեր լու-
ծութեամբ արտաճառեալ աստատին պարունակել .
որով իսկ բացափայլեալ յայտնիցի զմեծապատ և
զանվանելի կարողութիւն նորա , և միանգամայն իսկ
զանապաստ և զահափետ՝ զանողորմ վարս կենաց
նորա : Արդ՝ յորժամ 'ի ՌՃԼԲ : 1182 թուոյն՝
կացոյց թագաւոր 'ի վն պարսից զմանուկն Աբաս ,
յայնժամ փոխարկեաց զանուն իւր թամազ ղուլի
խան՝ Նատըրնասմատ . և ասաց յայնմ հետէ Նատըրնա
մատ կոչել զանունն , և ոչ ևս իսկ բնաւ թամազ-
ղուլի խան : Իսկ զումարտակ յոյնախուռն զօրաց
առնէր , և որովք իսկ չուեալ խաղայր , և ժամա-
նեալ հասանէր՝ և մատչիւր առ բաղդատ քաղաք
Օսմանցւոց , և շուրջ զպարսպաւ քաղաքին շինէ
զպատնէշս և զմարտկոցս : Իսկ այսպէս իսկ հանդերձ
նոքօք տայ զուպարս մարտից ընդ քաղաքին բաղ-
դատու ցվեց ամիս , և յուսահատուր զ քաղաքն և զնո-
սա արեալ 'ի վերջին թշուառութիւնս հասուցանէ :
Իսկ այնուհետև զայ ժամանէ 'ի Կոստանդնուպօլսէ
հզօր սպարապետն թօփալ օսման ընդ ութսուն հա-
զար զօրօք յօժնութիւն և 'ի զօրավիգ թշուառա-
ցեալ և պաշարեալ քաղաքին : Որոց տուեալ մարտ
ընդ պարսից՝ յաղթեն և սատանեն զնոսա , և մեր-
ժեալ հալածեն 'ի սահմանացն բաղդատայ զպարսիկս
ն , հանդերձ զօրագլխաւն իւրեանց : Իսկ զքաղաքն

Թուէն Թուէն
Հայոց ՔԵ

լեալ

Թուական Հայոց	Թուական Քրիստոսի

լեալ և պաշարեալ՝ ՚ի խստութեան ձմեռնային պա-
շարմանց որոց ազատեն, և խնդրապատար ընծութե
զտրտմեալ և զխայթեալ սիրտս նոցա լցուցա-
նէն ։ Իսկ քաջամարտիկ զօրավարութեամբ պարսից Մե-
լիսամատ, այսէ՝ Թամազ Ղուլիխան՝ թէպէտ յաղ-
թեցաւ Յօսմանցւոց, և փախստեայ անկաւ մազա-
պուրծ ՚ի Համատան, բայց սակայն փոյթ ընդ փոյթ
վերանորոգեաց զդիպուած ժամանակին, և ոչ իսկ
ընդ երկար ժամանակ կացեալ մնաց ՚ի բեկման իւ-
րում ։ Այլ քանզի միշտ սովոր գոլով՝ բարեբաստ
աջողութեամբ ստանալ զյաղթանակ մրցանակի ։
յայսմ վայրի յոյժ կարեվէր վիրաւորիւր յորմէ և
կարծէր վախճան և ոչ լեալ յաջողութե բաղկի
իւրոյ ։ Վասն շինի երից ամսոց պարտութեան իւրոյ
դարձեալ զզօրս ժողովէ, և զգունդս կազմէ ։
որով անդրէն վաղվաղակի ձեռնեալ արշաւմամբ
դառնայ ՚ի բանակն տաճկաց ։ որոց բանակեալ էր
մերձ ՚ի Քէրքուք Քաղաքի ։ Ընդ որոց կրկին տու-
եալ մարտ յաղթութե մանանեաց զտաճիկս և բղ-
բաշումս ՚ի յորոց ՚ի բերան սուսերի մատնեալ թա-
ւէլորս ասար ՚ի միջի որոց սպանեալ եղև և քաջ
սպարապետն Թօփալ Օսման ։ Զմարմին նորա դիա-
զարդեալ Թամազ Ղուլի խան առաքեաց առ զօ-
քն Պաղտատոյ պատուով յուղարկել զնա ՚ի փառաւոր
շիրիմ ։ Նմանապէս մինչ ՚ի խորհուրդ ձկտոցաւ
առ ՚ի դառնալ և կրկին պաշարել զՊաղտատ քա-
ղաք որով ՚ի նոյն տարաբորոսեալ զչնմանդիտ քա-
ղաքն ՚ի տաճկաց պետութենէ առ ինքն կորզեալ դր-
աւեցաւ ։ ՚Ի նոյն ժամու լուր նմա ՚ի Շիրաւոյ հա-
սանէ թէ ահա ընդ փոխել ապստամբեցաւ ՚ի քէն
Մահմատ խան բաշուն որ զ՚կնի զօրաց գնացեալ էր
՚ի Խօհմանս պարսկաստանի առ ՚ի առնել զնոսա ՚ի հպա-
տակ նորա և ընդ նմա զուգակցեալ հանել ձայնեցաւ
քոյ Մէֆի Մահմատ խան մարզպան սահմանաց ա-

Նոցին

Թուական Հայոց	Թուական Քն

նոցին որ 'ի քէն կարգեցաւ Տէր և իշխան 'ի Հիւ-
սիսյ, և 'ի վերայ այնց գաւառաց։ Նմին իրի յայտ
գիտեալ որովհետև 'ի բարկութենէ անհնարին
բորբոքեալ, և խոկմն դարձոյց զերեսս իւր 'ի բաբե-
լոնէ՝ էաղանաբար մոլեգնական ժամանեցաւ 'ի Հիւ-
սիս, և արձակեալ 'ի վերայ նոցա, կորոյս զնոսա պա-
մենեւեան սրով սուսերի, որք կամէին թագաւոր-
եցուցանել զՀայս թագաւոր օրինաւոր արքայն 'ի
վերայ պարսից։ Իսկ 'ի վճարման գործոյս' դառնայ
անտի շահ-ղ և մեծաւ շահանդէս փառօք յասպահան քա-
ղաք 'ի ՌՃՁԳ։ 1183։ Թուականին մերոյ. ուր 'ի
միւս ամ, կացեալ 'ի հանդէս տօնէր զօրաց իւրոց։
և [illegible] բատ օրէ զկեանս քաջամարտիկ հրոսակացն և ս
քաղաքս [illegible] բազմութեանցն։ Զի նորքք գիւն գոր-
ծեալ հեշտաբար մարտեալ էին ըստ մարտի 'ի
բազմութենէ տաճկաց զշահատան [illegible] զօրս 'ի
մեծութենէ պարսից բռնութեամբ յափշտակեալ է-
ին։ Բայցեւ ոչ առին յանձն յօժարակամ խաղաղու-
թեամբ դարձուցանել. վասն որոյ 'ի քէն փառեալ
նա' և զճանապարհ մարտի հորդեաց առ նոսա' զի
որով կարասցէ իսկ պատերազմել [illegible] 'ի բաց
[illegible] Նա և այնու իսկ մարտիւ
զօրաւոր նա [illegible] և զ[illegible] իւրոց 'իշխա-
նաց [illegible] զի գուցէ ար-
դեօք մարտացին [illegible] իսկ զ[illegible]ապետու-
տաճկաց ընդ իշխանութեամբ իւրով նուաճել. Բայ ար-
ուծ և զօրէն [illegible] ընդ մեծ [illegible] 'ի լու զօրաց իւրոց
իւր առ նոսա զխորհուրդս ձոնելով յորդորաբար ա-
էր թէ ոչ իւրեւ [illegible] վասն
[illegible] ժամանակի 'ի վե
[illegible] Պօղոսի' Նորդ [illegible] ոչ
վրիպեցաւ ընկճիւր նա 'ի խորհրդոյ մնաց իւրոց
եթէ ոչ իցէր ամբարհաւաճութեամբ նորա գերազանցեն զ
զքաջութեան. իսկ այնուհետև 'ի սպառել ամին

այն

Թուականն	Թուականն
Հայոց	ՔՐ

այնորիկ և 'ի մուտն 1184 ամին ձեռն տուեալ հան_
դերձ հարիւր հազար զօրօք գնաց խաղաց և ժամանէ
'ի կողմանս հիւսիսոյ արևմտականաց ։ Իսկ ռազմ ընդ_
տաճկաց եդեալ առնու 'ի նոցանէ զ վերայտուն ըզ_
գանձակ 'զ Շամքոր և զերևան և այլս գաւառս և
զաւանս բազում յոյժ ։ Իսկ ապա տաճկաց տեսեալ
զանհնարին վտանգս աղէտից 'ի պարսից եկեալ առ_
խուրճանս վասն որոյ հաճեալ հաւանի խունդքարն
ընդունել զամ դաշինս զորս Նատրն խնդրէ ։
Իսկ և առաքեաց դեսպան մի 'ի Սանկտ Պետրբուրգ
առ թագուհին Ռուսաց և պահանջեաց յորմէ զհա_
մայն հաստատեալ երկիրսն 'ի Տէրութենէ Պարսից ։
Իսկ նա վաղվաղակի թարց լինք սպուժելոյ ընդ իր
նորա կատարեաց Իսկ ապա յամին յորում մեռաւ
զմանուկ թագաւորն Աննա թագաւորեցաւ 'ի մերսա
պերակից 'ի տասն երրորդն Մարտի ամսոյն որ տարե_
դրութիւն աղէ լին պարսից և յայնմ հետէ անուանա_
կոչեցաւ Նատր Շահ մինչև 'ի յապառուման կենաց
իւրոց ։ Իսկ 'ի նոյն ամին զկնի թագաւորութեան
իւրոյ թողու զանապատն մուզամ ուր թագաւորե_
ցաւ 'ի վերայ Պարսից չուեալ հասանէ ընդ ծով բանակաւն
իւրով 'ի Ղազուին քաղաք ։ Ուր հրաւիրեալ կոչէ
զամ մօլլայսն և զօրինապահսն և 'ի նոցանէ յափշտա_
կէ զճոխլոր կալուածսն որք նուիրեալ էին մզկիթաց
և մենաստանաց որովք զպարէնս հանապազորդ ակնն
ծախուց և կերակրոց իւրեանց հայթայթէին ։ Իսկ
ապա վճռահատէ միաբանել զՇիայ և զՍիւննի
ազգսն և հրամայէ 'ի բաց բառնալ զամ տարա_
ձայնութիւնս, այսինքն՝ ոչ անիծանել զՕմարն,
զՕսմանն, և զԱբուբաքրն, և ոչ առնել զ խառ_
նիճաղանձ և զ բանդագուշեալ ամբոխն 'ի տօնի մա_
հուան Հօսէնին և զայլս այսպիսիս որով զհակառա_
ուլթիս կրէին ընդ տաճկաց Յետ այնորիկ յղէ ըզ_
դեսպան 'ի կոստանդնուպօլիս առ 'ի աղդել խունդ_

քարին

	Թուին Հայոց	Թուին Քի
զօրին զնատին իւրն յաթոռ թագաւորութեան Պարսից որոյ ժամանին 'ի Թիւրքմանեանն ընդունեցին զնա մեծաւ պատուով և ընկալան զՆատիրն որ զթագաւոր օրինաւոր 'ի վերայ պարսից և 'ի բաց դարձուցին զամ երկիրսն որոց տիրեալ էին և շնորհեալ ետուն զհամարձակութի պարսից յուխտ եւ առնել թարց իրիք ինչ կասկածանաց 'ի դերեզման մահմետին. Իսկ յայնմ հետէ չոքեալ Նատիրն ամ զօրօք իւրովք և եմուտ յգեղեցիկ հանդիսիւ 'ի Սպահան քաղաք խորհելով 'ի կարգի դնել զամ միջերկրեայսն պարսից. Արդ՝ աստ ուրեմն եդ 'ի մտի չոքել՝ խաղալ՝ և գնալ 'ի վերայ Ղանդահարայ քաղաքին՝ առ 'ի հնազանդութիւն ածել զաղուքանսն. քանզի Հօսէն խան եղբայր Մահմուտին որ իշխէր 'ի վերայ Ղանդահարայ, ոչ հնազանդէր մտանէր ընդ լծով իշխանութեան Նատիրին և ոչ միայն իսկ ականջալուր լինելով բանից նորա գալ երկպագ 'ի հանդիպումն նորա: Նա և ընդվզեալ առ ոչ ինչ համարէր զնա՝ և զբանս նորա, և զի պատրաստութի ամրանայր 'ի պահպանել զերկիր իւր. վասն հանդերձեալ յարձակման Նատիրի զհամբաւ իւր 'ի վերայ նորա գնալ անհուն քաջամարտիկ հրոսակօք, խորտակել՝ փշրել՝ մանրել՝ և 'ի կոր կործանել զվտարանջութիւնս նորա և ապա անտի սփռեալ ասպատակս 'ի վերայ աշխարհին հնդկաց. ուստի 'ի 1186: թուականին ելանէ Նատիրն 'ի քաղաքէս, և գնացեալ դէպ ուղիղ 'ի Ղանդահար վերաժամանէ և ապա չուեալ անտի գնայ առնու զՔապօլ քաղաք, և անտի գնացեալ անցանէ ընդ Հինդուսագետ, մտանէ 'ի սահմանս հնդկաստանայ. Ուր արդ եթէ որչափ իսկ քաջադոյն արութեամբ ետ պատերազմ ընդ զօրաց հնդկաց, և կամ որքան անթիւս անբաւս 'ի զօրաց հնդկաց 'ի սուր պարսից իսկ ապաստանք անկեալք սատակեցան. և կամ		

թէ

թէ չիք արդեօք ՚ի պարտութիւն մատնեցան հնդ- Թուական Թուական
իկք յերեսաց պարսից և թէ իսկ որով օրինակաւ Տեառն
եմուտ արքայն Նատըր ՚ի Դիհլի քաղաք և կամ
թէ որպէս իսկ անդանօր առնէ զհարսանիս երկրորդ
որդւոյ իւրում ընդ. եղբօր դստեր հնդկաց արքային
Արդ աշխատասիրիկ զառ յայսցանեաց և զայլոց եւս լի-
իրագործութեանց որ ՚ի հնդիկս բովանդակապէս քեզ
ծանուցանէ Նախաշաւիղ Անգլիացի ճանապարհին որ
և փառ յայնցանեաց իսկ առնել երկրորդ տեղեկանու-
թիւնէ անպատշաճ և անտեղի Մերումս արժանէ մեզ
լինել տալ յերկարաձգութեան որ ծնօղ ծանրութեն
և յայտ շեշտիւ ճեպ տալ ՚ի համառօտ եղելոյ
զբանս մեր Արդ ՚ի 1190 թուականին դարձաւ Նատըր
մեծաւ յաղթանակօք, և անհամար աւարօք ՚ի Պա-
րսկաստան: Բայց մինչ հասանէր նա ՚ի մէջ սահմա-
նացն խորասանոյ և վրկանոյ, անդանօր իսկ ամե աղ-
ճան քաջասիրտ՝ դարանակալ եղև նմա, և էհար զ-
նա գնդակաւ հրացանի ՚ի սադրելով Ըռզայ ղուլի
միրզայ որդւոյ նորա: Այլ ոչ յաջողեցաւ գործն
և ոչ ՚ի լրումն եկաւ զխորհուրդ իւր զայդ ղուլի մի-
րզայի, քանզի զերծաւ հայր նորա նոյն ըն ՚ի սատակ-
մանէ մահու: Իսկ թէպէտ ոչ կարաց գտանել
զայրն յորմէ հարեալ եղև գնդակաւ հրացանի սա-
կայն ծանեաւ զի ՚ի սմա խորհրդոյ և դաւաճանութե
անէ բանակածին որդւոյ իւրոյ եղև այսպէս իսկ [illegible] որոյ
բարկացեալ զնա առաջի իւր և զերկոսին աչս նորայ բրէ
ձեռամբ իւրով: Իսկ այս չարեալ անտի հանգոյն
բանակաւն իւրով անցանէր [illegible] ՚ի
Շեհրիյար սահմանս: Իսկ յայտ ցի ծնողանաւ բերկ-
րելին պարսիկ փառն դարձի նորայ ՚ի հնդկաստանայ
՚ի պարսկաստան քանզի կայծեալն յետ զմեծամեծ
դանձան զորս եբեր ընդ իւր թեթևանայր որովք ըղ-
հարկս իւրեանց ծանրագոյն Այլ ոչ ինչ իմիք օգ-
տեցան նոքայ ՚ի խնտրի յուսոյ իւրեանց քանզի նա
և.ս

եւ ջանացեալ ցանկայր ի բռնաւորական իշխանութեն
որով եւ օր ըստ օրէ առաւել աճէր եւ զօրանայր
այսպէս աճեցուցեալ ի խորտ նորա էր որով իսկ գրեթէ
զբնաւոր Պարսկաստան ընկլուզեալ ընկղմէր ի խաւա-
րին ի յանիրաւութեան [illegible] : Իսկ ի 1191
թուոյն հրամայէ [illegible] զ չորս [illegible]
պէսն եւ զնա [illegible] սոյն զօրէնսն Մելքեսի
գլխաւորն մաքրագործեալ եւ զաւետարանն Յուր-
բնոյ առաքելական [illegible] ընդ որոց եւ զպղծա-
շուրջ եւ զ [illegible] Ղորանն մահմետի պղծոյն
մեկնել ի թարգմանն արքայութեան ի պարսից լեզու
Սիս եւ յթարգմանեցան [illegible] վարդապետ
Հայոց եւ Լատինացւոց [illegible] որ Սիր-
գեայ [illegible] սյր Հանճարեղ եւ գիտնական:
Որ [illegible] Հաւատոյ դաւանեալ խոստովանութե-
զ [illegible] Ած [illegible] անմարմնաբար
ի Հօրէ [illegible] Համար [illegible]
եւ [illegible] ժամանակաւ [illegible] զ [illegible] մաւոր-
ութեամբ ի սրբոյ Կուսէն Մարիամայ վասն փրկու-
թեան ազգի մարդկան: Էր [illegible] դաւան-
ութեամբ [illegible] Նա եղեւ [illegible] ի
Հոգին Սուրբ [illegible] ի նե-
րս [illegible] Աստուածն եւ [illegible]
[illegible] եւ [illegible] որդի [illegible]
Քրիստոս: Էր յորժամ [illegible] իսկ կատարեաց
զ թարգմանութիւն, եւ յանձնեալ [illegible]
գործն թարգմանութեան իսկ [illegible]
ի [illegible] թագաւորին [illegible]
ժամանակի [illegible] ի [illegible] էր
մատուցին նմա զ թարգմանութիւն գրեանս որ ի [illegible]
որոց [illegible] եղեւ եւ [illegible] պատուեաց զ
թարգմանիչն [illegible] եւ [illegible]
տանել զ թարգմանութեան գրեանս առ այժմ իւր:
Այս որ [illegible] մնացին [illegible] եւ զան-

Քէն

Թուին	Թուին
Հայոց	Քրի.

քննելն և զանձնաւէրն մասանց Քրիստոնէականին
վարդապետութեան՝ զբազում շաղփաղփանս մեկ-
նութիւնս ձեռնէր. Որով կամէր կարէր՝ եթէ 'ի
դպրոցն ենթակայից իւրոց, զկայսերատրած ընդարձա-
կութիւն երկնի պարփակեալ պարունակել. որում
և ոչ բովանդակն կաճառ հրանիւթից զօրաւորաց՝
կարացին բովանդակապէս խորհրդագիծք լինել լի-
նել. Իսկ 'ի վաղճանի քոյրերութեան ծաղր առնէր ըզ
հրէական, այսպէս և զՄահմետն, և զայլն այսպիսեր
սոսկ պատուէրս յայտնապէս երևելիք իսկ. զե
կամէր զնոր կրօն իւր հաստատել հնարել: Որ և
յայտնապէս 'ի լուսաւորութեան առէր եթէ Տէր կա-
մեցի շնորհել ինձ զկեանս յերկրպագուց օրինացս
այսոցիկ զբարեգոյն կրօն մի յօրինեցից որ լաւագոյն
քան զայլ ամ կրօն լիցի հաստատ որովք յաւէտ
վարեցան զմարդիկ յաշխարհի Իսկ ոմանք ասեն արասցէ
յօժարեաց իւրոց զՏէր Դէորգ Երջանկայարդ Նո-
ստորդն մեր ընդ որում, և զայլս քահանայս և
եկեղեցականս որք ընդ նմա էին հանդերձ ոսկեձա-
մուկ խնկոյսք և եթէ հարկաւ թոշակն ընծայիւք
Իսկ լինէր դոյզն ինչ էր զոր նա պարգևեաց նոցա
որք չև ևս էր բաւական ծախուց ճանապարհին
ամսոյն ստանօր զօրաւորք իւր մեծ երևելի. քանզի 'ի
սաստկանալ թուղ քաղեն և 'ի հարևանց խառն
Քանզի սա որ 'ի բնութեան իսկ ունէր զսովորութիւն
առնուլ ստանալ և ժողովել զինչս առ աչառանս
ձեռնէր նոցա զպարգևս, որ լինէր թէ՝ որով իսկ
այլ ունէր առ յայս զմեծամեծ պարգևս գանձուց
'ի նոցանէ ստանալ. Թէ ոչ՝ զինչ արդեօք դիտա-
ւորութեամբ կարծես եւ նոցա հարկաւոր թոշակն վասն
վաստակոցն ոչ այլ վասն իւրոյ իսկ ստացելոյ ագահ-
ութեան: Որ և 'ի նոյն իսկ ամին յառաջադոյն պաշտօն-
էից 'ի Միջագետս Դաւար Կաթուղիկոսէն վ. քսան և
չորս հազար դահեկանս առեալ ցնա թէ չէ պարտ
Քահանայապետից ստանալ զգանձս որով աղմկեալ

	Թուին Հայոց	Թուին Քի

զփոյթին և զհեստին 'ի շահ դացն եւ Ըղպա հինար-
դեօք կարծելի վարկցես զպարգևն ընծայից փոքրա-
գունից լծարց մեծամեծ ակնկալութիւն լեալ որոց
ջանիւր միշտ զեանձն բազմացուցանել և ոչ երբէք
խոկ սպառել Արդ այսչափ ինչ բաւական 'ի մերոյ
լիցի որ զորմէ յառաջ քան զմեզ ոմանք երկայնավէպ
ճառեցին լայնասփեառ արձանագրեալ են Ահա ուր-
եմն աստանօր դարձեալ մատիցուք 'ի կարգ բանից
մերոց և զնմանէ ճառեսցուք և զնոյն խոկ վերծանել
փութասցուք խոկ և 'ի նոյն ժամուջն զոր 'ի մեր-
անդէր եդաք զ գործ բազումս յղէ 'ի մերոյ Թագաւորոյ
ծովեզերեայ Քաղաքին զոյն ընդ իշխանութիւն Լե-
ոն որոց գնացեալ պաշարեցին զքաղաքն այլ ատենան
եւ զնոսա ոչ կարացին էջ դարձեալ խոկ 'ի նոյն ամին
ինքն Նատր շուեալ խաղայ ընդ թմ բանակաւն
իւրով 'ի մերոյ աշխարհին Ըլանաց կամ լեկզեաց որոց
բնակութիւն յայնկոյս լերինն կով կասու այսէ եալ-
բուռն մարի Աքք 'ի ժամանակին յայնմիկ յորում Նա-
տրն 'ի Հնդկիկստէր դելոց ժամ գտեալ արշաւեցին
'ի մերոյ խոկ փայտակարան աշխարհի և 'ի մերոյ
այլոց գաւառաց: խոկ իբրայիմ խան եղբայր Նա-
տրին որ նստէր 'ի Դաւրէժ և իշխէր 'ի մերոյ գա-
ւառացն այնոցիկ յորժամ լուէ խոկ զշուեալ դէ-
պ ժ նոցա ելանէ պատերազմ ընդդէմ որոց որև 'ի
յորոց սուսերահար սատակի 'ի մարտի խանն: Ալ
որոյ յայժ մրմռեալ Նատր 'ի վերայ նոցա զայրա-
ցնագար դադանութե զձանբար ձակատուն դէպ
ուղէլ առ նոսա արձակեաց որով կամէր լեզգիկաց և
արմատապէս զնոսա ատնել յերեսաց երկրէ բայց
զվաղձան գործոյ մարտին ըստ խորհրդոյ նորայ
ոչ կատարեցաւ այլ ինքն խոկ պարտեցաւ յերեսաց
նոցայ և սակաւուք ի միք անուստ խոկ գրելոց է զիջ-
եալ իջաւ նա 'ի լեռնակուտակ և յունայնափութ
յամբարտաւանութէ սրտիցն որով զբոլոր տիեզերս
ընդ

	Թուական	Թուական
	Հայոց	Քրի

ընդ բռամբ ածել զնոյն Քաղաքն հալածական որպիսին
և դոյզն ինչ ոչ լցուցանէր զախորժակս կամաց իւր
ող ալ՝ միշտ և համառօտ յանհաշտին նկրտեալ
ձկռնէր զկամս իւր ։ Սուլտանն անձնական լեալ նորա
թողու զպալատն և բաց հեռանայ 'ի նոցունց և յամին
1192 ։ մեռանէ յանկարծակի մահուամբ. և խորհին իսկ
ատ մարտ ընդ տաճկաց ։ Այլ 'ի նոյն ամ իսկ
փոխանորդեալ ազատութիւն թագն խան բդեշխն
Հերոնայ. և յաջորդեաց Նորա որդին զայս
տանուլթն նորա յամի՝ 1193 ։ ուստի առաքէ իւր
զունդս զօրաց 'ի մերայս նորա, և զնա ձերբակալ
առնել ածեալ առաջի նորա ։ Իսկ հրամայէ զնա
յաչաց նորա բրել, և հանել զաչս նորա. և
'ի փողձանի խենայեալ զկեանս նորա՝ եւ նմա զ'Հ-
խամուլթին Քաղաքին. իսկ և 'ի յայնմ ամի՝ Հա-
ջան խան Ղազարն ընդ վշտաց առաքեալ զնմանէ,
և զզօրս 'ի թուրքմանաց և 'ի թաթարաց ժողովէ՝
առ 'ի տալ որպէս նորա մարտ պատերազմ ։ Բայց զգոյժ
թագաւորութեան յաղթեաց մնայ իւր որ չ յա ռ-
աջնորդ ։ քանզի Սան ամ՝ որ թագաւորէր զինքն 'ի տոհ-
մէ Հենն Սեֆեան էոլ. և զբազում զօրս զամր-
տակ առաքեալ էր առ 'ի նոցայ մարտնչել ընդ նմա
աղքայի. որոյ յաղթեալ և Հասանխան Ղաջարն 'ի
բաց ընկէց զ յուծն յանանէ իւրմէ. նմա իսկ 'ի
նոյն ամի մեռանելով ածին առ նոյն. և որդւոյ
իւրում Հրամանն հանել զաչս նորա և առաջել զ
նա 'ի բերդանն խօս առ խանութեան տանկաց. զնա և
զնմանէ վկայեալ էր՝ Համառօտ էոլ նա 'ի մեջ դէ
Սեֆեայն ։ Ուստի և Հասանխանն՝ միայն ընդ միայն
խառնակեալ զինուորն լինի հանայն զօրօք իւրովք յար-
ձակ զօրացն Նորանց որք հասին 'ի Խորասանայ ։ Իսկ
թէ զէ 'ի յայնմ, իսկ անդրանիկ [illegible] Հասանխան
'ի հրամանաց նորա՝ [illegible] դարձեալ
'ի յապականութիւն և 'ի յաւեր փոխեցաւ ։ Իսկ ապա

	Թուին Հայոց	Թուին ՔՏ

1194 ։ յամի Տ՞ հանգուցանելոյս Ներսէս արքային վերստին
տալ ուսումն մեծ տաճկաց մերձ 'ի Կիլիկեան քաղաքի' և
և զբազումս 'ի նոցանէ 'ի բարեան ծառայեր որոյ իւ
րեանց մանուկք ։ Արդ լինէր կամիլսոս քան զայս' խոնդ
քայի տաճկաց կատարեաց զամ խնդիր Ներսէս ար
քային բոտ որում և զորմէ 'ի վերանդ և յիշատակ
եցաք զի մի եւ յաւելցեն 'ի վերայ միմեանց պատ
երազմամբ Մայրոյն Ներսէս արքային նիւթ հրոյ հպար
տութեան և փառասիրութեան նեւրգովյացուցեալ 'ի հոգ
ւոյ իւրում որով և բորբոքեալ տոչորիւր եղանել
ամենայն քան զամենայն մարդկային և անցանել զիւ
րեւք և զօրինօք իւրովք մեսան որոյ և պատերազմ
անդամ 'ի վերայ տաճկաց յարուցանէր զի միան
գամայն և տիրեսցէ 'ի վերայ տաճկաց պետութեանց
որով և զայլս տեղիս նուաճել մարթասցէ ։ Արդ առ
տանոր յորժամ տեսանէ Ներսէս լծէ վասնզի մեծ
ամենայն իւրոյ պատահեսցի 'ի շփոթեալ էութիւ
թեանց երկրին իւրոյ, եթէ ոչ դարձցի յետ յեր
կեր իւր ։ վասն որոյ խօսի զխաղաղութիւն ընդ
տաճկաց, և մշտնջենաւոր դաշամբ զհաշտութիւն
առ նոսա հաստատէ 'ի 1195 ։ յամի արամագէտոն
տանմարի ։ Իբր զայս 'ի բաց լռեցուցեալ զտաճիկ
սն 'ի տատկութենէ պատերազմաց' կամեցաւ հոռ
ել առ կողմանքն վերիւայ աշխարհն, և գնալ
յառաջնան ժամանել ։ Այց նախ գրէ զհրովարտակն
և առաքէ 'ի վեքացուն, և 'ի նոցանէ պահանջէ զոր
գլու հանայն Լեզուաւորաց երկրին 'ի պատասխ ս ոյա
հել զնոսա առ իւրն ։ սակայն վիւք եղեն 'ի մնի
մանաւանդ զձեռս իւրեանց 'ի սոյ ր անկանել, քան
թէ հնազանդիլ անիրաւ հրամանի նորա ։ Իբր այս
ալս իսկ ինչկարծեաւ արհամարհեցին նոքա զհրամանս
նորա, և 'ի բաց յանձնանց իւրեանց լծօլծութեցին զա
մենայն լուծ ապառումն բռնաւորին այնորիկ ։ և քաջ
ութեամբ խոկյետ վարեցին զգունդս պարսից որք
գնա

	Թուին Հայոց	Թուին Քի

գնայ յԵրալէլն անդ ժողովել զհարկս արքունականս և
մերկնուղի պահել զնոսա Յեմ. Նորա արքային ՚ի ու-
ով յանենուստ կուսէ՝ ՚ի մէջ մեծի վտանգից սրոց
վասն ոչ կարող զ մեծամեծս նոցա հատուցանել այլ
փողփողելով տրտմութիւնք աճապարեալ ժամանեցաւ յաս-
պահան քանզի լուր էհաս նմա յէն ապստամբութեան
իւր սկսեալէ ՚ի խորհրդան լինել Իշէ յայնմհ. ամէ.
յորժամ զդիպուած բարեբաստ ժամանակի յաջ-
ողութեց Նորա փոխարկեցան ՚ի փառաւորարն կէյս և ըՂ
ապաշխարեալ արկածք վասպուրականի թշուառութեց
շուրջ զնովաւ պատուհան յաս քանանի մ՚ դրանին
ժամանակի որ գրեալ է ոչ կարէ պարհել կեաս մէջու
՚ի մի և ՚ի նոյն կոչեցեալ Անյուշեան յայսմէ ղկ ր-
րութեան իւր ոչ կարելով տանել զ [illegible] այ-
զան աջողակ դիմացաւ. ուստի լրօրութ նա բառովին
զմարդկային խորհրդութիւնս որով ամ մարդ իկք
մարթ է վերայ այսին զ էենու պիտոյական գաղանաբար
և կամ թէ իսկ դիմայման կերպարան էջ մինչ
յայնմ ժամանակի կայր Նա յասպահան զբարբարոս-
ութիւնս մեծամեծս և զավարափոխս գործէր. քանզի
անհոյից զբնութիւնս բնակչաց Նորա ծանրագոյն սուգ-
անօք և զբազումս ՚ի յորոց անպարտ մահու դատա-
պարտէր զՅ և յաղէկս մերոյ եւ իսկ ընդ կենդանի-
ւոյն այրել հրամայեաց զՀեմնաշ Աղայն խօջայ
Մինասեանց և զ Յարութիւն Աղայն Հերջիմանեանց
զուտ բաղայս ՚ի մերոյ նոցաց դ [illegible] թէ գնեալ
իցէն արդեօք զ [illegible] ինչ ամայ հօնէն արքային: Իսկ այս
յթուքի թէ կամեկետէր նա դաշտէն հայոց համակիրք
լեալ էնդ ապստամբութեան [illegible]
յառաջադոյն յորժամ Նադիր պարտեալ դառնացաւ
և եկն ՚ի քաղաքս գնացին պարսիկք անդ ՚ի Ղէնէյին
գեղջէր առ Նադիր և բողոք բարձեալ դանկատեցին
զաղէկս հայոց առաջի Նորայ թէ աշխատակիկ սաղ ի-
եղեալ նոցա ապստամբեցան առ [illegible] և եկին քաղաքս
մեր

	Թուին Հայոց	Թուին Ք.Ի.
մեր Ճնշեալ կործանմանցն որպէս և ի հաստատութեան Թ.Է. բանիւ մի կայ համառօտագրեալ ունիմք զի և համանկեալ միաբանեցան, ընդ աղաւաղեալ և նորոգ համեղ ... ԲՂ. գեղ մեր հրաժարէ աստուածն և զօրքն [illegible] մեր յափշտակեալ կորուսեալ և զմեզ [illegible] ի խորհրդեան [illegible] հաստատեալ։ Իսկ ի խնդրել [illegible] պարտիկ պատասխանի [illegible] նա և առ Լեւոն գլուխ և ես զի յայտ մեծացուցին հայք զանգ[illegible] [illegible] կամեցաք [illegible] զի [illegible] ի խորհրդեան, և անդ [illegible] հանդ[illegible] [illegible]։ Որոց [illegible] հաւատոյ, մեծաւ խոնարհութեամբ [illegible] զնա [illegible] ցնա և գնաց [illegible] ի [illegible] ԲՂ [illegible] հանդերձ և [illegible] հայոց [illegible], և մինչև ի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ի [illegible] [illegible] և ի [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible]։ Ապա՝ [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]։ Իսկ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], և [illegible]։ Ապա՝ ի 1196։ ի նոյն [illegible] [illegible], և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], որ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]		

Թուոյն Թուական
Հայոց ՎԺԷ

Նորա քան զԲնակչացն սպասաւորաց · Քանզի որպէս
գրէ Յովսէփոս Փլաւիոս վասն նորա թէ՝ անուանի
և անխափանէր նա 'ի կրակից իրաւանց և արդարու-
թեանց · որով խնկ և զամ չարութիւն 'ի գործ
արկեալ լռեալ կատարէր : Իսկ երբև խոյ եւ նա
'ի Մաշաստոյ յետ թագում խստասիրտ անօրինութեց
և չաշեալ ժամանէ · 'ի դաշտ մի որում Սուլտան
Մէյտանայ վերակոչին՝ միով աւուր հեռի 'ի Մա-
շադեայ : Իսկ անտանօր կոչէ զամենս 'ի գլխաւորաց
սարմատացւոց · և զայլոց զօրաց Սինիխոյիանոյ զօրաց
հրամայէ յայնմ գիշերի 'ի սայր սուսերի մաշել զամ
պարսիկս որք էին 'ի բանակի նորում : ·

Իսկ երբև ծանուցեալ եղև զօրացն պարսից
զկորուստ նորենց՝ որք ոմանք քաջազօրք և արիա-
սիրտք , որոց գլխաւորն կոչիւր Սալէհ Բէկ 'ի գիշեր-
այն խնկ զխմբեցին 'ի խորանն նորա և 'ի վրանի անդ
նորում սպանին զնա Աշա այսպէս անկեալ սատակե-
ցաւ պատուհասն երկնային նատէր 'ի խստութեան և միամ
կենաց նորա և 'ի ժամանակ ամի թագաւորութե նորա
և վասն խստագոյն չարութեանց նորա ոչ կարաց
ժամանել 'ի բաշի փաղչանի Որով ուսանիմք մեք
զի թագաւոր մի և կամ իշխան որ փոխարկէ զհաւատ
և զօրինութի ընդ անիրաւութե նորին զաւակ
թշուառաբար կորնչելոցէ յաւուր միում և ոչ կեց-
եալ նմա և ս զբարի փաղչան որպէս և Նորայն նա և
և զայս գիտել խնկ ջանէ զի եթէ ժողովուրդք և
ման հնազանդեցելոյ ոչ փարեօլեն զկեանս իւրեանց
մոլեկան ախտիւք և ոչ հեռացեալ խնկ 'ի յառաջի-
նակամ գործոց ոչ կարէ թագաւորն և իշխանն ան-
սանձ կամօք իւրոց արկանել զեդ անբարոյութե իւ
իւր Քանզի վասն հեշտասէր և մոլեգնական բարուց
ժողովրդեան առաքէ 'ի վերայ նոցայ Աստուածայինն
Ած զհամբաւ չարս և զթագաւորս անօրէնս և ըղ
խստասիրտս որոնք պատժակոծք և դատապարտք լի-
ցեն

	Թուին Հայոց	Թուին Քի
լինելն Սիզ և բանն ինչ զի իմաստ էր արքային Ջհանն ժողովուրդք քաղաքին էին յաւուր միում կոչէ նա զճանաչելի նախարարս և զիշխանսն և զամ Ազգ-նուազացս ժողովեալս ընդ որոց առ որս խօսի այսպէս էթէ տեսջիք դուք միաբան էթէ պատժեսցէ և պատ-ուհասցէ Տէր զմեզ չարս և զանօրէնս իսկ նոքա ոչ կամեցան անել վասն զի գիտէին ամենեքեան էթէ քան զնա այր չար և անօրէն ոչ գոյ նա և 'ի կար-ծիս ասէին զի զիարձ առնալէին զնաբաղխու էթէ նորայն վասն որոյ կարծեցին էթէ ամա կամի զնոյա-փ[illegible] ինչ հատուցանել նոցա Իսկ իբրև տեսա-նող զնմանէ բռնադատեցին . և նա պատասխանի տայ ցնոսա յետ այնորիկ և ասէ ասա դուք արք անօ-րէնք և խիստք և ես 'ի ձեռայ ձեր պատիժ և պատ-ուհաս 'ի Տեառնէ առաքեցայ Արբեմն ասէ մի ոք այսու հետև զիս պախարակեսցէ հեռնանեսցէ որպէս էթէ ես իցեմ վատ և անօրէն Ինձ փոխարէն ձգա-րիա [illegible] որ զնմանէ արտադրեցաւ առ Ծոսայ. քանզ-զի անօրէն բռնաւորք ոչ երբէք կարեն խռնել և կողոպտել զիշխանս ժողովրդոց եթէ ոչ [illegible] ընկո-ձեալք և ընկլուզեալք 'ի խորս մեղաց և անիրաւութեց Սգ և յայտնապէս իսկ պարզապատմութեան մեզ ծանուցանի վասն զի ոչ երբէք հնազանդ և պակաս գտանին անօրէ-նինք և խստասիրտք բռնաւորք յառաջանին պետու-թեան յարդ ձերկրէ այսորիկ վասն մեղաց մերոց և անօրէնութեանց քանզի յորժամ վերջաւորեցաւ բռնաւորութիւնք առաջանին այնուհետև զեկեղեցաւորե-ցա- չար բռնակալութիւն նատիր Արքային որ բռնա-կալութեան առաջանին ազգին [illegible] Ամսական [illegible] լուսաւորչեան [illegible] և նորոյին յայժմ ծանրադոյն Ամս իսկ բոլորովին կոչեցաւ [illegible] բոլոր Պարսկաստան և 'ի ծայրագոյնն իսկ [illegible] զէթշուառութիւն ։ Իսկ իբրև [illegible] երբե-ցաւ չար բռնակալութեն նորա յայնժամ [illegible] իսկ		

եղև

կալու սկիզբն այլոց չարագունից բանակալութեան
որք մինչև ցայսօր մի զկնի միոյ ել և էջս առնե–
լով տղեկաբար ծծեն զարիւնս մեր, և զկեանս ողոր–
մելի ժողովրդոց երկրիս խոշտանգանօք քաղեն։
Բայց որում և զօրաց իսկ 'ի վայր գնացեալ՝ գաւզնա–
քեայ բանիւք ծանուցից որով խմասցիք և գիտա–
ցիք, արդեօք՝ զի Աշխարհն յոյժ զառացեալս թէ
Մեզէն թշուառականն առնէ զժողովուրդս. այլ
արդարութիւն բարձրացուցանէ զազգս։ Իսկ զի՞նչ
լինի արդեօք յաղագս 'ի սոյն դեգերիլ՝ որ սատա–
կութեամբ զոր կայսցանեաց գլուխն՝ անձնաքեան,
և կարի իսկ քաջ. ուրեմն արդէն իսկ վերստին
դարձուցից զբանս իմ առ նոսա, և զնմանէ խօ–
սեցայց, և զնոյն իսկ ջանացից երերել։

Արդ՝ երանի թէ նոսա Աքբայն ըստ
հաստատ քաջութեան իւրոյ՝ բարոյական առաքի–
նութեամբ ալ երևեցեալ լինէր և բարգաւաճեալ.
արդար և Աշխարհիս իսկ դատէր՝ զի թարց իմիք խո–
չընդոտի, և առանց իրիք սպառնալեաց՝ իսկ և իսկ
հաստատիցէր 'ի կատար ցանկութեան ըղձից իւրոյ։
Բայց նա այնքան շափազանցաբար 'ի յանողորմութիւնս
և յանբարտաւանութիւնս հակեալ ձգտեցաւ մինչ
զի ասեն թէ՝ նա երբեմն զՀայլս անչափս՝ սաստ–
կացէս տուժեալ տուգանօք։

Քանզի պատմեն ամ որք 'ի պարսկաստան
բնին զօրմէ թէ՝ 'ի ժամանակս յանդամակոյճ դարնան
յորժամ զփոսոս և զջուրս ջրոց նորա 'ի մարգա–
գետին և 'ի խոստանէ առ դրն ուրուք յարօտս Չա–
բանկէին։ Գայ գայլ մի, ուտէ մա 'ի ջրոց անտի
և իբրև զգացին նոքա՝ թէ եկեր գայլն ըզ–
ջուրն իւր, յոյժ զայրացեալ ցասնու 'ի վեր գայլոյն
առնելով, մի թէ ոչ գիտէր գայլն՝ թէ ջուրն իմ է,
ապա ո՞րպէս իշխեաց համարձակեցաւ ուտել զջուրս
իմ։ Աստի 'ի նմին ժամու փաղփաղակի առաջէ ըզ–

Ջորե

Թուին Թուին
Հայոց Քէ

Զօրապետն և կամի զպաշտօն զօրուց գնալ՝ և բերել
զԴաւիթ զայն առաջի իւր ։ Իսկ նա թէպէտ ոչ կա-
մէր գտանել իսկ զԴաւիթն զայն որ եկեր զՋորին ․ սա-
կայն գնացեալ կալաւ զԴաւիթ Դաւիթ մի ի կանոնապահի-
աւորաց, և բերեր զնա խոստովան կապանօք առաջի
արքային ։ Իսկ նա հրամայէ տանել զԴաւիթ, և առ
դրան վրանի համայն նախարարաց իւրոց բրածեծ
առնել ․ առ որոյ խորհուրդ ասէ զԴաւիթն սատակեսցի
առաջի նմանէ զքսան և հինգ հազար թուման ։
Իբր մինչ նա յածեալ շրջեցուցանէր զԴաւիթն
՚ի բանակի անդ ՚առ ՚ի կատարել զհրաման արքային․
ապա թէ որք եկեալք աղաչէին զնա և տային գնալ զ
կաշառս բազում առ ՚ի դարձուցանել զԴաւիթն ՚ի դը-
ահէ իւրեանց Քանզի ասէր իսկ թէ որք մի գուցէ
արդեօք սատակեսցի զԴաւիթն առաջի դրան խորանի
մերոյ և ապա միայն մեք վճարեսցուք զքսան և հինգ
հազար թուման առ դանս զԴաւիթն արդ այսպէս առ-
նելով ՚ի միջոց դոյզն ժամանակի առաւել քան զոր
պահանջէրն նաւէր առ ՚ի զկաշառս ՚ի նախարարաց
նորա ։ Նա հա քէզ արդեօք զազանական մասց բէ իւք
և տարապայման աղաւնութեն և առաւելագոյնս իսա-
րատութիւն ։ Նա ամ զի կամէր առ ՚իւրով զբռնա-
ւորական իշխանութեն իւր ՚ի շուրջ արկանել և զախտ
ագահութեն սրտի իւրոյ լցուցանել ։ Ապա զմէ իսկ
և կամ որով բարի պարագայիւք կարէր նա մերձ ընդ
մերձ վերստացանել զդժի իւրում զոր ոչ միայն լոէ
ծ կարող հասանել այլև դժպատեհ և չարագոյն օր
հասանէ փաղձանեալ կորուսեալ զժամանակս կենաց իւ-
րոց Քանզի պատահէ օրինաւոր թագաւորաց և իշ-
խանաց բազում անգամ վասն ազատի հասարակաց
կերպին իւրեանք զփառս անուանն իւրեանց իբր թէ
կորուսանել ։ Բայց ոչ եթէ բոլորովին կորուսանել
այլ զի այնու առ յապա պճնեալ փառս և զգուշութն
օրհասացեն և գովեն իսկ իշխանք և դատաւորք բռնա-

Թուական Հայոց	Թուական Քր.

կոյր հանապազ գլխոյն. և զինուորս զուն փորձեալ
հալածեն ամբողջ պահել զփառս իւրեանց ։ Զ
Մեծամէյն ածէրս և զվնասս՝ հատուցանելով հատու-
ցակաց յայն սակս շլխովին կորուսանեն զփառս ։
իւրեանց և ոչ երբէք խով գտանել կարեն ։ Զոր
օրինակ Նշտեր արքայն և այլք բազումք կամ լով
միշտ զփառս իւրեանց իբր թէ անփոյթ և անխ կոնդ-
պարհել յաւուր իւրեանց եղծին և աղաւտեալ
ապականեցին ։ իսկ զԿնի սուսերահար սատակման
Նշտեր արքայի այր զարմանք ելեալ ի բաքշիւ բոյ
յինքն կորզել կամէր զպատուլութեան գահ ։
Աստի մեծամեծ խռովութիւնք և սասանութիւնք
և ամպրոպք զորնաորոյ զփառնելից առաւել քան
զառաւել յոյժ հետ է ։ պարտեալ պաշարեցին զ
պարտկաստանս ։ Այժմ արդ բաւական լիցի զոր ինչ
զանմանէ ի պաշտամունեանէ կամաց քոյ ասիպեալ՝ կարճ
ի կարճոյ և հարևանցի իմիք քեզ ծանուցաք ։ Արդ
աստանօր ժամէ մեզ, այսու հետև իսկ զԿնի եկելոց
նորա արտաճառել հակիրճիւ ։ Որք ի չարագոյն
ծննդոց նորա. և ի հարազատութենէ՝ մի զԿնի միոյ
թագաւորեցին սակաւ ժամանակօք ի վերա պարսից
Զասու ժամանակս մեռանի Իշխանն Աղաւջ-
նորդն Աշտատուր Բագրատունի ի 1194 ։ յամի Աղ-
ամուղեանս ։ և այնու հետև փոխանորդէ զաթոռն զ
Տէր Պօղոս վարդապետն Ծուղայեցի, որ էր այր առ-
աւել վարժեալ և հրահանգեալ ի ճեմոլ ի իմ
մարմնականս, քան յամեայնն գրոց ։ Այս յայնմհետէ
բաց ի Տէր Գէորգայ երջանկայիշատակ Սպարապետ...
մենեքեան. իսկ յաւէտ բռնակալութեամբ՝ քան
օրինօք նստան ի գահ այցելութեան. և այլն ։

Թէ

Թէ զինչ Նախարարն Ռուբէն ... [illegible] ... Աբգարեան էան և է ... [illegible] | Թուակ Հայոց | Թուակ Քի

Գլուխ չորեքտասաներորդ ԺԴ 14

Արդ՝ որպէս հասուցաք վաղագոյն Թէ սպանին զՆաստէր 1196 թուոյս մեր և յորժամ սպանին զնա՝ Լևոնն փոխանակ նորա Թագաւորեցուցին ըզ Հանգուխ որդի ի որդւոյ նորա Ռուբինեա դուստր Թորոսի՝ ի Մաշատ Սա սպան զՏօր և զԵտեսին իւր Նաստէլեայ որդւոյ և զայլ համայն ազգայինս իւր որ անդանօր էին առ ձեռն պատրաստ գտան Քանզի կամեցաւ լինել միայն ազգաւ տիրել ի Կիլիկեայ ամ ... և պարսկաստանեայ և Ժառանգել սեպհա կանել յիւրում ծննդոց ըզ գահն արքայական Իսկ Լևոնն լուաւ եղեռնագործն որպէս զոր մեծ ի Կիլիկեա պրակոց հասուցաք Թէ սպանաւ նա ի Մասիսի խռովմն ի Լամբրունեայ ձանձրացոյց ունէր նա զօր֊ դ ... [illegible] ... Լևոնն և կրտ֊ սերին իւր րայիմ կոչէր ի Սիս միայն զԼևոն իւրայ Հանգուխ արքայի ... [illegible] ... ի զա֊ նոյ Հանգուցանն ... ի Թագաւորեալ և ունէին ըզ ... [illegible] ... Լևոն ... [illegible] ... Թագաւորաց Հանգուխ և ... [illegible] ... ազգայինս իւր և խորհի իսկ ազգաւ տիրել զպատու և լինել ըզ ծննդեան Թագաւորել ի Կիլիկեայ ... [illegible] ... և ըզ նոսա հալածեալ Թագ կապէ ի գլուխ իւր և զ ... [illegible] ... Հռոմայեցւոց ... [illegible] ... ի Կիլիկեայ ամ ըստ վերայ և փառաւորեալ ապրուստ ... [illegible] ... նուաճէ զնոսա ամենեսեան իսկ

§ 97

Իսկ անուանեալ եղբայր իւր Իբրահիմ Միրզայ կալ–
գեալ 'ի վերայ սպահանայ աշխարհին մայրաքաղաքին
և 'ի շրջակայից նորայ մարզպան և տնօրէնութեան որև
համբերեալ զօրու առաքէ զնա անդ. Որոյ 'ի մերձե–
նալ քաղաքին յապահանայ ելանէին ընդ յառաջ
նորայ ամ քաղաքացիքն և կային մեծ ազգի յարգա–
նօք ընդունէին զնա իբրև մարզպան և պարապետ
առաքեցեալ յարքայէ և տարեալ զնա նստուցանէին
'ի պալատոջ արքունական իւր յաթոռ միոյ եղբայր
նորայ. Այդ էր Աբբասի գնացեալ առ եալ զեղբօրէ
իւրմէ զմուտ տիեզերն էր մի գումաց. 'ի մաղթեալ
յանդիմանութեան յետ երկրին ամենայն և հակառա–
կութիւն և նա անդ յապահանի շնորհեալ 'ի իւր
կացեալ. Որով սպան 'ի քաղաքին յայնմ
բարեկամաց իւրոց. Զօրաց իւրն ամեն յորժէ
վրաց ասացեալ իսկ առաքէ յապահան առ որում
իւրոյ մայրին արդեամբ ունելով զփութա–
քանակն իմ պատճառ իբր թէ վասն գործոց իւրեք
եկեալ իսկ 'ի ծածուկ ամենայնի զհետևութեամբ
զնա ընդ գալ իմ նմին գործեալ սպանցէ զեղ–
բայր իւր և ընդ նորայ ինքն իսկ նստցէ զմի իւր
Իսկ յորժամ գայ նա յապահան մեծաւ պատուով
ընկալաւ զնա Իբրահիմ խան և զ յայտ է գործոցն
կատարէ 'ի վերայ եղբօր իւրոյ արքային ոչ ինչ բնաւ
գիտելով զնենգութեան խորհրդականաց եղբօրն որ
'ի ծածուկ սպանեալ էր 'ի նմա նորայ Օ. Ա. նա ոչ ինչ
զնմանէ իսկ զայն գործեալ կատարեալ յետ բա
բարոյից վրացեաց եկեալ 'ի թիկունս որում առնէ
յայտնէ զծածուկն սրտի իւրոյ արանց անյեց սոյց
մտերմաց կարեւորաց. Ցորոց ամ փութանակի
գնացեալ զեկուցանէ Իբրահիմ Միրզայի զամ զին
գաղտնի զդաւաճանութիւն նորայ որ 'ի դաւելոյ
արքային եղբօր իւրոյ զնա խնդրել ոմն զինքն 'ի դէպ
և 'ի պատեհ ժամանակի սպանանել Յորժամ
լսէ

Թուին Հայոց	Թուին Քե

Թուոց ին Հայոց	Թուոց ին Քի

լեալ նա զմանչաուլն նենգութիւն առն այնորիկ, իս-
կայն Հռոմայեց մտերիմ ծառայից իւրոց կոլծրա-
գայն տանջանօք պատժեալ զնա մինչև մեռցի իւր իւ-
րև գայ նա, և մտանէ ՚ի պալատ անդր՝ առ ոտ ջու-
նատուութեան նորա, վաղվաղակի յօշատեցին ընդ-
կենդանւոյն զմարմին նորա։ Իսկ նա այնու հետև է
բարձ զառաչնաւ և զպատրուակ ապստամբութեան
որ ՚ի խաղաղ թագաւորն սրտի իւրում ունէր, և
ամենայնոյց լեալ սպասէր ՚ի դիպօղ ժամու ՚ի գործ
արկանել։ Այրդ աւագ ին գտեալ կէսամանակ յաժ
պատեհ այն որով համարձակապես ցուցանէ իւր
ապստամբութեան իւր առ եղբայր իւր Ադդէլ ուսոս
ժամ այնորիկ սկսանի համախմբել զ յոյնաթիւ
զաւմարտակս զօրաց և հորդել զաւաշ մարտի ընդ-
դէմ եղբօր իւրում Որոյ առեալ զբազմութիւն սպայից
և զգունդ հրոսակաց խաղայ նորքք և հասանէ մերձ
՚ի թաւրէզ առ տայ գուպարս մարտի ընդ եղբօրն
և յաղթեալ ձերբակալ զնա առնէ, և քարշեալ զնա
նոյն հրամայէ իսկ զկնի յաղթութեան այսմիկ նոյն
Յեղբայրն լծաղ ՚ի գլուխ իւր դնէ, և թագաւորէ
՚ի վերայ կողմանցս պարսկաստանի ԱԺԼ ժամա-
նակ Հաչաուն արքայն զի խպուտծս զայսպիսի խելն
զզօրս բաղդաւմ աւարէ ՚ի մաշատայ առ ՚ի տալ ընդ
իւրայոյն արքայի և կոծանել զ յաւոյն զօրու
նորա Որոց ժամանեալ մերձեցան իւրեանց ՚խան դուռ
ի իւք տուեալ մարտ յաղթեցին զնա և ըմբռնեալ
զնա և զ Ադդէլ եղբայր նորա տարան ՚ի մաշատ առ
արքայն Հաչաուն Որ վաղվաղակի սպանանել
զնոսա հրամայէ և ապա ինքն միայնակ տիրէ ՚ի վերայ
ամ աշխարհութեան պարսից Բայց ժամայ արք ամենք որք
՚ի շնուածութեան ընդ [illegible] ընդ տանն նատրայ համա
խորհրդածութեան միաբանեալ քրեցին պերկունի
[illegible] Հաչաուն արքայի և գահընկէց զնա
արարեալ ՚ի բաց խոյ ընկեցին ՚ի Տէրութեան

ժա

Թուականն Հայոց	Թուականն Փրկ.

ժառանգութիւն զի խափանեալ բոլորովին ջնջեսցի զանուն նախնեաց ժողովէ և ապա ինքեանք փոխանակ նորայ նստուցին զան զի նորայ զայր ոմն որ ծառայէր ի նմա, ըստ դրան գործ զինուորին և կոչեցին զանուն նորա Եսկոյորդ Հաս Սելեման կորոյ և ի ժամնմէ Հեխ Մաֆուղն գոլ, առեալ ի կողմանէ դատ բաց ։ Եւ երբև ոչ բազում աւուրք անցին ի վերայ այն ամիրին, բարեկամք Հաճատխայ ժողովեցան ի միասին, ամենեքեան խորհուրդ արարեալ յարեան ի վերայ Սելեմանայ որքայի զրկեցին զնա ի լուսոյ աչաց բերելով զեքիմն նորայ նստուցին զկուրացեալն Հաճատխ որև առաքէ զնա Ավզօլ Ֆայթ խան ի Սպահան որ էր արդար լօռ և զորայ հաւատոյ զճշմարտութիւն կողմանցս ակնատեսաց այսինքն Արադատանայ ։

Ահա այսպիսիքն որք տիրեցին զկնի Նադիրա, այսինքն Հաճատխ. Ադէլ, Իբրահիմ, Սելեման, և դարձեալ Հաճատխ ․ որպէս պատմեցաք մինչև ի գալ Ալիմէրտան խանի ի Մաշատայ յասպահան հարիւր արամբ, և ապա գնալն առեալ ի Լօռ աստանա արգասիւն իւր, և հանդերձ նորօք դառնալն յասպահան, և տիրելն զ պարս․ որպէս և դրեալ ի յառաջիկայ պրակիդ։ Իսկ որ ուսանելոց եմք հանդերձ ՌՃԻ Իսկ այժմ գրեսցուք զորքանութիւն ամաց նոցա, եթէ քանի ամ տիրեցին ի վերայ պարսից ։ Այս ոչ արդեօքեալ քան ղ չորս ամս թագաւորեցին մի զ կնի միոյ. Բայց յաւել. քան զերիտասանն ՚ Հաճատխ թագաւորեաց ։

Թէ

	Թուին	Թուին
Թէ ընդէր նորոյ սրբոյն Ալէքսիանոսի ... յարմարեալ Հայոց	Հայոց	ՔՆ
Գիրք ... : ԺԲ ։		

Ի ժամանակս ընդ յայնոսիկ մինչ կայր տակաւին կենդանի Աբբասն շահուն 'ի Մաշատ քաղաքին գոյ անտի այր ոմն յասպահան քաղաք առ համագդի իւր Ակբօլ փալծ իւն որոյ անունն կոչիւր Ալեմէ րանէնխան որ էր ազգաւ լոռ և նահապետ գնդի նորայ ։ Սա տուի յոյժ մեծարեալ պատուեալ ընդ Աքբօլ փալծ խան և կայր յարքունիս ընկալեալ առ համագդութեանն ։ Իսկ նա ոչ էր այր շռայլ ... և հնարագէտ որ քան կայեալ յասպահան զհամայն ելմուտ քաղաքին և ... հնարագիտութեամբ քաղաքացւոց ակնաւեալ որ ... և մարթ խնդիր նմա ... ։ Իբրև ... յաւուր միում եկն եւ 'ի նոր Ջուղայ, և 'ի ջուղայեցւոց անտի յոյժ մեծարեցաւ . և անտուստ ելեալ 'ի սուրբ վանս մեր առ 'ի վնլին զ բօսանաց, և 'ի սրբազանից վարդապետաց եւ յարդանօք ... Իբրև ... այսր ... 'ի թողու զասպահան, և անցեալ գնայ 'ի լօռաստան առ ժողովուրդս իւր իւր, և զ սիրտ նոցա ամենեցուն առ ինքն յանկուցանէ ։ Որով ... ելեալ 'ի խռսվութեան մ. ծաւ արշաւմամբ գայ 'ի վերա ասպահանայ քաղաքիս . և իբրև մերձեցեալ ժամանէ 'ի գեօղն հեառ, որէ մերձ յասպահանայ, 'ի դաշտի անդ բանակեալ առեալ նստէ ամ բանակաւն իւրով ։ Զայն լուեալ նախարարացն պարսից միաբանեալ յարձակեցան 'ի վերնէ և 'ի պարտութիւն զնա մատնեցին, և արարին փախստական ։ Իսկ նա ձերբեալ 'ի սոյն պարսից ' գնայ անդ

ամէ բերէր առ ժողովս բդեշխ իւր և անդ ժողովէ զարս եալ զցրուեալ զօրս իւր և խրախուսական բա- նիւք քաջալերէ զնոսա փամենեսեան էր և ՚ի ժա- մանակին յայնմիկ ՚ի Լոռւաստան այր մի Գէորգ անուն որ էր ծնեալ ՚ի Խոտորջուր սորկաց բայց էր հզօր զօրութ. և ՚ի մարտս պատերազմի յոյժ հրահանգեալ որոյ էին երեք եղբարք նորին և ս. ա.ք զօրաւորք Զնա եւս յարդարեալ ազգաւ Ալիմէքբուէն լան- գալ. ընդ իւր ՚ի պատերազմ խոստանալով նմա կարգել սպարապետ ՚ի վերայ զօրաց իւրոց և ելօք առ- քա յորդեցին այժմ պարսից և թագաւորեցին յաղագս առն այն քաջ զօրն ջուղայ ուր բնակեալ էր եւ փառաւորեալ էր ... նորին հրաւիրեալ ընդ այր Գէորգեայ յանձնէաւ և ՚ի դի լ ... խորագիտին պարսից ... ... մ ... ՚ի ... հանչէր ... որ ... ՚ի վերայ նոցա ... հայրեն գնալ ... յոյժ ... Գէորգ Սպարապետ ... թագաւ. ... միայն փախեալ ... պարսից և գալ հասանել յաղագս ... Ալիմէքբուէն ... բազում կոտորածս և ... ՚ի ... և այլ Գէորգեայ ... բուռն ... պատերազմ ... գոյ մնացել Գէորգի սպարապետ ... պատիւ ... հայ ... քան զոր կարծէին ... ՚ի վերայ նոցա և յորէ ... պատերազմ ... Գէորգ ... Ալիմէքբուէն ... ՚ի ... մարտս ... նոյն ... ՚ի ... լ ... Գէորգ ... յաղթեալ Ալիմէքբուէն ... հարկս ... ՚ի ... հայոց ... եւ ... ՚ի ... ... և ... յաղթութ. :	Թուական Հայոց	Թուական Քրիստ.

Թ ... ն

թիւնս ժամանեցոյց ։ Ուստի և զայրն զայն՝ որ էր
մի ՚ի ծառայից Քէրիմխանայ՝ որում յանձնեալ էր
Ջուղայ ՚ի ձեռս նորա, յայտ լուեալ կեղեքեցին ;
և արարին ՚ի Ջուղայէ փախստական ։ Որոյ փութա-
նայր առ Տէր իւր Քէրիմխան գնացեալ, առ որ
ազդէ զամ իւրն ստուգութեամբ ։ Իսկ իբրև ետես
Քէրիմխան՝ զի ոչ եկաց ըստ կամս բաղձանս յուսոյն
իւրում զոր ուխտեաց պահել հաստատուն, յայն սա-
կաւ լցեալ զայրացելին ցասմամբ՝ գրէ գիր առ նմա
յժամայն, այսպիսի իմն օրինակաւ ։ Թէ օրէնք
իշխանութեան Թագաւորաց՝ ոչ ներեն ժխտել, և կամ
ջնջել զուխտս իւրեանց, այլ պահել յուխտեան, և
կալ հաստատուն յուխտի իւրեանց ։ Արդ՝ ծանիր
այժմ զայդ հաւաս դու ոչ կացեր հաստատուն յուխտի
քում, այլ ժխտող զտուօղ և զառօղ, և զնոյն իսկ
ջնջեցեր առանց իրիք արդարութեան ։ Վասնզի զ
նոյն Ջուղայ, զոր դաշամբ ուխտի խոստացար տալ
ինձ, և ետուր ։ այժմ հանեալ թափեցեր յինէն և
յափշտակեցեր ՚ի ձեռաց իմոց, զորս՝ ի բնակիչս
նորա խաղաղութեամբ կեղեքեցեր, և զ ծառայն իմ
անուն մեր բռնեալ հալածեցեր ։ Վասն որոյ և ես եր-
բէք կացեալ եմ յանդամանի յուխտի իմում ։ այլ
յայսմ հետէ նշկահեալ արհամարհեմ զքեզ, և զ
ազատութիւն քո, և ջանամ բնաջինջ առնել զքեզ և
կործանել ։ Այս է կախաբերն զեկուցեալ քեզ՝ լեր պատ-
րաստ, զի եկեալ մարտիւ մի անգամ հանդիպեսցուք ։ զի
ում և հաճոյ է Տէր շնորհեսցէ նմա զ յաղթանակ
մարտին, և զ գահն Տէրութեան ։

Իսկ զայս գիր յորժամ ընթերցաւ Ալիմէր-
տէնխանն՝ դողումն՝ սոսկումն՝ և սարսափումն կալաւ
զանձն նորա, զի գիտէր թէ՝ սիրելին նա ամ զօրաց
և զամ զոր ինչ ասէր՝ կարէր առնել ։ Ուստի թողու
նա զթագաւորանիստս յասպահան, և անցեալ գնայ ՚ի
Լօռաստան առ ՚ի ժողովել անդ զբազմութիւն զօ-

րաց

բայց որովք ՚ի Դիլիմի հարկանել կարասցէ Քերիմայ.
Յայնժամ լուեալ Քերիմ խան զգնալն նորայ ՚ի քաղաքս
դորա սաստիկ արշաւմամբ և շտապ փութով մտանէ
յատրպատական ապա յետ քանի աւուրց եկեալ խաղայ
ամ բանակաւն իւրով ՚ի մարտ ընդ դէմ . Ալիմէր_
տէնայ էր իբրև համեմատեցան իւրեանց ՚ի տեղւոջն,
որ կոչի պարսից բարբառովն զարդաքու այսինքն
դեղին լեառն ուր եղեւ ընդ միմեանս, ճակատ
մարտի յաղթող գտաւ անդ առիւծն Քերիմ
Ալիմէրտէնայ լեալ զնայ արար փախստական.
բազում արք ՚ի զօրացն Քէրիմխանի ՚ի նոցա եղեալք
զուխս իւրեանց հատանում եղեն զկնի նորա ոչ
կարացին ձերբակալ առնել զնա այլ նա գնաց
մազապուր փախստեայ ՚ի հարաւային քաղաքիս
ուր բնակարանն էր լեռնոց առ ժողովուրդս և յազ_
գայինս իւր յարեցաւ. Ուստի արք երկու որոց
անուանքն մահմատ խան և շէխալի խան կոչիւր և
էին ազգականք և մտերիմ բնտանիք Քերիմ խանի
Սոքա եկեալք գնացին հնարիւք իմն յերեսաց նորա
իբրեւ հասուցեալք ՚ի Քերիմ խանէն հրաման
և ժամանեալ միաբանեցան առ Ալիմէրտէնխան ուստի
և նա ևս հաւատայ նոցա և յայտ սիրով զնոսա ընկալ
նաև ևս մահմատխան խաբէութիւնք մատուցեալ ընդ
յառաջ առ երկրպագութիւն ածել զնա իսկոյն
հարկանէ դաշունաւ զՍալուշտ նորայ և բաղանանէ
զնա ՚ի նորին վերանի իւրում դույժ աղաղակի սպանման
նորայ յորժամ էհաս յականջս զօրաց նորայ և լծանձ_
բանայր մինչ այս մինչ այն նոքա հեծեալք յիւրա_
քանչիւր նժոյգ և օթեւանսն երկիրս անկան փա_
խստեայ յատրպատական առ Քերիմ խան.

Այս աստանօր կատարեցաւ մասն առաջին
արդ ժամ է մեզ այսու հետև զերկրորդ մասն վիպա_
րել որք ձեռս պատմութեան գործոց Քերիմխանի
մինչեւ ՚ի մահ նորա բովանդակել.

Եւ արդ՝ յաւուրս յայսմիկ Թօդոս վարդապետն ընկեցին յուղղափառութենէ, և փոխանակ նորա զԶաքարիայ վարդապետն նստուցին զտեղի նորա. որ էր անեղծաց Թիֆլիզեցի և ընիկ մատրան սրբոյ Էջմիածնի. Նաև և զնա ընկեցին, և զԳէորգ վարդապետն որ էր այր Աճաշնորհ և մեծիմաստ, (որպէս և զորմէ կանխաւ խօսեցաք ՚ի Ճառընթացն արարչի.) ՚ի Թամարայ նուաճանէ (?) քաղաքէն կարգեցին Առաջնորդ. Որ բարւոք տնտեսութեամբ մատակարարեաց զհետ զայլն ՔԻ, և հաստատեաց զամենայն ՚ի ՔԾ՝ վարդապետական կարգութեամբ. և ապա ծերացեալ լիաւուր եւք վախճանի յամի ՏՆ 1768. և լծ աղի փառաւորապէս ՚ի ՏԲ վանս մեր. Եւ յետ նորա յաջորդէ զտեղի նորա Միքայէլ վարդապետն. Զորոյ պատմութիւն առ յայլ ժամանակ թողլով, զմեծն այն որ ՚ի փորձ, ճշմարտ առ ՚ի վաղ վաղակի աւարտել զառաջադրեալ խորհուրդս մեր. Զի գործ այս մեծ է, և կարօտի մարդոյ վաղանցուկ և դիւրընթա- ցան	Թուական Թուին Հայոց. ՌԺԷ

Յայտնի է ընթերցողաց զի դիտաւորութիւն մեր՝ տպագրութիւն պատմութեանս, զի աւարտեցի կենաց մերոց սորա որպէս զի յետ կենդանի զերկոտասան աշխարհս յայսմ ամի գտցի անդ զարգացուն պատմութիւնս այս, վասն որոյ հարկ եղև մեզ երկարել յայսմ աշխարհի քան զամփոփութիւնն բաժին պատմութեանս որպէս զի կարասցի ՚ի յետնեօք աշխարհին և այսպէս աւետումք ընթերցասիրաց զի զմնացորդ և զաւարտ պատմութեանս պահեսցուք ՚ի միւսում աշխարհագրութեան ընծայել.

Հ.Ք.

Հերձուածոց Պատմութեան Հետեւողութիւն. Խօսի Ուղղափառեցւոց ի Պարսս Ց[illegible]
Սեանեան Անեցւոյ Ատոմ [illegible] Նեստորականք, որք Սինոդ 541 [illegible]
[illegible] Դաւանեն [illegible] Նեստորականք

ե ինքն սկսաւ զօրանալով առնել եւ մարզել [illegible]
առաջի աչաց իւրոց մինչեւ տարիս [illegible] եւ [illegible]
[illegible] ուղղափառաց [illegible]
[illegible] իւրեանց [illegible]
[illegible] հրամայեաց [illegible] գրել պատասխանի
[illegible] տուեալ եւ [illegible]
պատրի մի [illegible] պատասխանի [illegible]
[illegible] եւ [illegible]
[illegible] եւ
[illegible]
[illegible]
[illegible] եւ [illegible]
[illegible] եւ [illegible]
[illegible] եւ [illegible]
[illegible] յամի տեառն 1780 [illegible]
[illegible] մինչեւ [illegible] եւ [illegible]
[illegible] եւ [illegible]
[illegible] հազար [illegible]
[illegible] եւ [illegible] հազար [illegible]
[illegible] եւ [illegible] եւ
[illegible]
[illegible] պատմութիւն [illegible]
[illegible] եւ [illegible] յամի տեառն 1778 հրաման [illegible]
[illegible] եւ [illegible]
[illegible] եւ [illegible]
[illegible]
[illegible]
եւ [illegible] այս պատմութիւն հետ-
-եւողաց

արալէ խանն դաշինս ունէր ընդ անգղիացւոց որ բնաւ պատերազմ
չառնել 'ի մէջ հնդկաց և անգղիացւոցն յօրինեն դաշնադրութիւն զոր ունէին
ընդ միմեանց և սկսան տիրապետութիւն բռնանալ այս աշխարհին զոր ուն-
էին Ֆռանսիսքն 'ի մէջ հնդկաց և 'ի մէջ այսոցիկ քոստ մանդալար
փոքրիկ քաղաք մի կոչեցեալ Մահէն 'ի մէջ սահմանացն Հէյդարալէ
խանին այս և անգղիացիքն տիրեցին յորժամ լուաւ էհաս առ
Հէյդարալէ խան արձակեաց դեսպան առ Մադրաս անդրէն յաղէ եւ
ունիմ. ընդ ունիմ ուխտ դաշն պահման և դաշին իւրաքանչիւր յաւ եմն
մինչ չէ ունէք այժմ դուք եղէք պատճառ խռովութեան 'ի մէջ
իմ և ձեր զի արդէ հնար համարձակիլ մանել 'ի մէջ սահմանաց
իմ և տիրապետել մինչ զոր ես շնորհեալ եմ այսմ Ֆռանսիսկեցւ-
ոց աւելի ձեր դի հաճոյ տալ եք ինձ Յաղթական նուաճ Հէյդարա-
լէ խանին պատասխանեաց դեսպանի մի մեծ ամէ ընծայիւք առաքեաց
երբին առ Թագաւորն Ֆռանսիսկեցւոց եցոյց նմա թէ պատկան է ինձ
այսպէս լծէ առաքեալ զօրս զի առ ինձ 'ի ժամանակին զօրաց քոց
առնել յաղթանակ ես համալել եմ զամ ծախս և յուղարկեմ զօրսդ
քո և մեք միաբանք լինիմք պատերազմել ընդ անգղիացւոց զի լինել
քաղաքք որ տիրապետեալք և այն որ կան փերունց բերել նուաճել
Մահմէդալէ խանին այսինքն արկոտն իւր բոլոր տէրութեանց ձեզ
բերել բայց 'ի մշտական զոր մերոյ բերել ինձ քանզի ունիմ մեր զօր
կարելի առնուազ դրեալ 'ի մաքէ Մահմէդալէ խանէն 'ի նորա իմ իմ
փառացս այժմ հարկանէ շուտով առաքեա զօրս և նաւս պատ-
երազմական առ իս ոչ սկսանիմք 'ի կռիւ պատերազմի որպէս այժմ
ես ամ պատրաստեմ և սպասեմ զօրութեան ձեր յետ առաքելոյն
դեսպանին կայր անդ զօրապետ յորդ էր Ֆռանսիսկաց մուսիւ պիմոլէն
կոչեցեալ առաջ Հէյդարալէ խանն յաղէ ունէր քաջ զօրականի մի
կոչեցեալ Մուսիւ լալի որ կայ 'ի մէջ տէրութեան նուաճ Վա-
տալաջանկին 'ի Պոնդշերի 'ի վերայ դորոյ յամաչութեան մեր քաղկա-
ցեալէ որով հետև առաքեաց դեսպան խնդրեաց 'ի նմանէ զի յաղթու-
թեան շնորհեսցէ նմա, նա և ես շնորհէ նմա խաչ մի աղամանդեայ
և ես խոստանամ քեզ զի բերից նմայ աստ զօրքն իւրով, խոյլն
նոյնպէս բանդերուն խնդրեաց 'ի թագաւորէն Ֆռանսիսկաց յետ հա-
մբաւ վերոյ դրեցելոյն, և Մուսիւ փիմորէնն առաքեաց առ
հանդերձ մի 'ի քաղաքն Պոնդշերի առ քաջ զօրականն Մուսիւ լալի

ըստ վերայ խոստմանցն յորժամ ընթերցաւ Թուղթն գրեցեալն 'ի Մուսի Փիլորէնէն, խնդրէր ժողովելոյ զօրսն իւր ոչքէ լինել ոչ ընդ հարիւր հազարաց, և յետոյ հեծելոց հանդերձ ուխտն իւր գունդիւք, և Նաւաբ Բահադուրն ընկալաւ նմա մեծաւ պատուով և ետ մեծամեծ պարգևս, և կարգեաց ուղխիս իւրն և զօրայն, շախտայնց և յորժամ դեսպանն եհաս Ֆրանսայ 'ի Մայրաքաղաքն Փարէզ, վերջասան երրորդ Լուիս Թագաւորն ընկալաւ դեսպաննին պատուով, և կատարեաց զամ խնդրուածսն Նաւաբ Բահադուրին, և պատրաստեաց ընծայս զէնդեղինս և ետ խնձ մի վասն Մուսի Լալէ, և Թագաւորեան Թղթու և արձակեց դեսպանսն Նաւաբ Բահադուրին, յորժամ եհաս դեսպանս Նաւաբն էր մերձ սահմանացն կոնակիծէր ընթերցաւ թուղթն գրեցեալն 'ի Թագաւորէն Ֆրանսու, բերկրեցաւ սիրտ իւր քանզի Թագաւորն խոստացեալ էր աւգնել նոցա բաւական զօրս և նաւս պատերազմականս օգնութիւն վասն ինքեան, ընդ որ 'ի սրտի իւրում վըմտանելն իւր 'ի կռնալթակ :

Այսքան բաւական համարեցաք վասն Ներկոյ աշխարհիս ընթերցողացն և զննողացն մինչև ցաւարտ տպելոյս մեր 'ի յետ և Բէլ Աշխարհոյն .

Աստուածութիւն այն զոր վասն մարդ կան ;
շրջի յաշխարհի անորոշա կան ,
Նուաճէ խորս պէսպէս յաղթու թեամբ ,
որպէս լծէ իցէ պետ արարչա կան :
Ոչ ունի զոյգ և ոչ քննու թիւն ,
Ջանէ 'ի հաստիս զանազանու թիւն ,
Միապէս մնայ ուր որ հանդի պի ,
և միայն բաշխէ բախտաւորու թիւն :
Եղեւ կուրն այն ոչ գիտէ որ պէս ,
Բարեկամին մեր անարժանա պէս ,
և միայց 'ինա նետ իւր լծինա լի ,
զոր վիրաւորէ զանազանա պէս :
Ներքս ան նիւթ գոյին չէն երբե լի ,
և ոչ ախտ սաստիկ և միշտ տաժե լի ,
Այլ չէ խաւար լինէր որ ընկալնու զայն ,
Զնա յաւիտեան անհանդ որրս լի :
Ոչ գոյ ոք բժիշկ և ոչ բուժ խո ցին ,
և ոչ զ դայջոզ զայն բող հնո ցին ,
Այլ միայն նոքա որք ունին ըզ փորձ ,
Գիտեն բարեպէս զ ցաւս նո ցին :
Քանզի տակաւ ին զօրութիւն խրա տին ,
Ջանի յարդութիւն ուղիղ խմաս տին ,
Զի այնպէս լծուծ ի զայն որդ ոց մարդ կան ,
Լինիլ լոկ անուն և ոչ հաւաս տին :
Բարեկամին մեր ունելով զայս վէր ,
(Խաւն այն մեր սաեմ զի միշտ աշխա տէր ,
Դեռ աւելորդ մտնկանց յաբեթեան տոհմիս ,
Ջանէ իւր ուսմանց միշտ արդահա տէր)
Գալով անհնին ընդ 'ի ցաւս տան չի ,
Սիրէ հաւասնից ընդ ոչ ոք հա ձի ,
Կամի լինիլ միշտ յինքն բաւգու թեան ,
Այլ ցանկութիւն իւր անմարտ նոյնա ձի :

Մնա նա այսպէս խոր՝ առանձնու թեան,
խուլ առ համայն ձայնս մխիթարու թեան,
ոչ խօսի երբէք մինչ ոչ հարցա նեն,
ոչ պատասխանէ բառ սովորու թեան։
Տեսանելով իր յանցեալ ուսուցա կին,
զջերմ ցանկութիւն քաղցր յորդորակին,
զոր յետ ձիք աւուրց լուեալ նո րա,
մարմաւ յորդորել նա 'ի հուրծ կր կին։
Եւ լինելով ես Նորա մտե րիմ;
(զոր ընտանու թեամբ եւ յարաբե րիմ)
անեալ խոկապէս փութացա առ նա,
զի բախտառնելոյ Նմա դեգե րիմ.
Խնդրեաց 'Նա յինէն կարդալ զայն 'ի ձայն;
եւ զոր արարի զ քանն հա մայն,
ունկն դիր լինէր յոյժ Մտադրու թեամբ,
քաղցրութեան քանի եւ գրութեանն այն,
Յետ աւարտելոյս ելաց դառնա պէս։
ի ներքս սրտի եւ ոչ յայտնա պէս.
եւ ապա ետ ինձ զ թուղթ եգը րեհ,
եւ ասաց գրեա պատասխանի այս պէս։
Ողջոյն գերընտիր հօրն հոգւո րի.
համբոյր փութրական իշխել Նու րի.
Նա եւ գոհու թիւն շնորհակալու թեամբ,
'ի բարեկամէ մերս ազետարո րի.
Տէր Թադէոսի Տեառն օծե լոյ,
զոր ցանկայ ազգ իւր միշտ պարգեւարե լոյ;
ոչ եթէ ոսկով, այլ իմաստու թեամբ,
որէ գերաշխոյն արժան փառե լոյ,
Ուսանից պարծանաց սրբու թեան քո բան։
տեսի զարդարեալ եւ յորդորո կան,
ընթերցա սիրով եւ Մտադրու թեամբ,
զի ունէր ճաշակ յոյժ ախորժա կան,

Ոչ կարեմ լալ և զայս կատարեալ	պէս ։
զի այնու տեսի սէր.քո խնկա	պէս ,
ոչ միայն լոկ ինձ որէ տուա	չին ,
այլ բոլոր հայոց հասարակա	պէս ,
Սոյնքան գովեստից զոր արժանա	ցայ ։
յերեւակայական այլ հարկադրե	ցայ ,
(խոստովանելով զի չեմ արժա	նի),
լռել զայն լեզու զոր փաղ մուա	ցայ ։
Նմանիլ մրգաց որք նոր երև	ին ։
տան համ քաղցրութեան նաև տեր	և ին ,
այլ մինչ բազմանայ ոչ ոք հարցա	նէ ,
և ոչ ոք ուտէ զայն ամենև	ին ,
Ոչ բան իմէ քաղցր և ոչ գրու	թիւն ։
այլ եղանակին զանազանու	թիւն ;
մորմէ ընկալեալ ան շնչքին գը	րիչ ,
.քո և համայնից բարի հաճու	թիւն ,
Սակ ինչ և իցէ սրբակրօն	հայր ։
թողի պաշտօն իմ կարի տրտմա	բար ,
և հաւատայ ինձ զի միշտ ալա	դամ ,
.քանզի ոչ տեսի ոք օգնող ցայս	վայր ,
Ուրեմն բոտ բանից որդ հարկէ լու	ել ։
զի մի անպատշած բամբաս գոգու	ել ,
այլ առանձնական աղօթ ի մե	րում ,
այցելութիւն ձեր ջերմեռանդ խնդ	րել ,
Զի քաղցն զոր լսա էկարի խո	տան ։
և չէ հնար առնել իր ինչ ապա	տան ,
զի չուներով ինչ 'ի տուածո	քի ,
տեսանեմք յաճախ խոլխտ ձգու	տան ,
Ոչ դշխապատուան կամ այլ ամա	ցի ։
զի չէ քաղցն այն խելագ և հա	ցի ,
այլ սոսկ և քաղց միաբանու	թեան ,
զայս կամիլ ասել բանս քոյ Հ Հ ա	ցի .

Զոյր պանծառութեան հարկէ անուղա   տար ։
քարոզիչ հմուտ և կարի ճար   տար ,
փորձ առեալ ուսուրդք լցեալ շնոր   հօք ,
յոյժ համբաւաւոր և գերաշխա   տար ,
Ընկերք խրատիմ (զոր ոչէ ար   ժան ։
յԹարց հաճոյ լաէ քո.զայսպիսի անա   րժան),
ոչէ առնելոց լինչ նորջորդու   Թիւն ,
զի ունիմ և ես քաղցեալ ոգւո   վայն ,
Թէ կամին խրատ լսող մտցեն այ   գին ,
քաղցր բուրաստան այն Թէլէմա   քին ։
ուր ծմ միրք գտանի ա   ռատ ,
և կնիոգ 'ինմա լիապէս յա   գին ,
Մորջապէս գոհեմ բոլորով սր   տիւ ,
զի յորդորես զիս անհարկ գովես   տիւ ։
այլ տեսանելով զջանիմ տը   կար ,
շնորհեա ինձ դեռեւս վարժիլ Թագըր   տիւ ,
Ոչ յաջողէր միայն պատասխան բան   ին ,
մեր աղքատրարի հին բարեկա   մին ։
և զոհ յենիլեն 'ի յորդորա   կէն ,
երևելեէր 'ի դէմս նը   մին ,
Խնդրեաց յետ այնու առել քեզ տես   րակ ,
Նորին երախտեաց լինիլ գոհա   նակ ,
զի սիրելով քեզ բարոյ քո ջան   կայ ,
զոր և իսկ գործով ես մեզ օրի   նակ ,
Իմ ես զոր լուա յոյժ յօժարա   կամ ,
փութացայ գրել զի կարի ջան   կամ ։
յայտնել տեսակին և աշխատ   ղաց ,
զի բարեկամին ծոր եմ բարե   կամ ։

Բարթէլս Գրիգոր Սէյիմանեանս մեծաւ խոնհարութեամբ
յայտնեմ ամենեցուն որ իմ թուին 1795 [illegible] ամսոյ
ԻԳ էն հաստատեալ երեք հարիւր հազար ֆռանքի վճարկութեան
գիր տուեալ է ’ի նոր պաշտօնութեանն ապաստանութեան Օֆիսին
քանակատարացն այժմս վասն զանազան գանձուց աւանդել
վճարկութեան հանեցի ’ի պաշտօնութենէ առաջեալ ապաս-
տանութեան Օֆիսին քանակատարացէն և ես անձնաւոր իմոյ
կառավարութեան նորքը գործ ածեմ և ոչ կատար հատուցա-
նելոյ մ[illegible] վոյ յայտնեմ որ առաջեալ վճարկութեան կողմա-
նէ առաջեալ ապաստանութեան Օֆիսին քանակատարքն ամե-
նայն արարի կոյսմանէ զինչ [illegible] ամե և ոչ [illegible]
ոչ ինչ ’ի նոյնմէ հարցանելէ և կամ պահանջելէ և ոչ ք զոր ինչ
հարցանելէ և կամ պահանջելէ ունենայ ինձ Բարթէլսս ընդ
հարցանող և ամենայն բոլորեցունց պաշտօնէից և մինչև ցայսօր
որ առաջեալ իմ վճարկութենէն վճարէ գնեալ և գիրս
նոքին ապաստանութեան քանակատար պարոնաց անվամբ անուղ է
առեալ նոյն անուղքն փոխարկելոյն և Բարթէլսս առ
անձն ամենայն յիշեալ և այսպէս օվ որ վճարէ գնել կամ
գին Բարթէլսոյս գնի և քանակութեան վճարկաց գնին անուղ
ինձ Բարթէլսոյս անվամբ ոչ [illegible] ապաստանութեան Օֆիսին քանակատար
պարոնաց [illegible] ’ի նոցա վաճառելոյ վճարկէք
բոլոր վճարկէքն ընդ [illegible] նա և վասն իւրեր պատճառի և վասն
վճարելոյ գանձուց [illegible] անփոխա լինելն չկարողացայ հատուցանել 50 ին
վճարկութեանն [illegible] վոյ յայտնեմ որ այսուհետ բոլոր
վճարկաց փոխանակելէն յանձնելոցեմ յոյրում ժամու վճարկութեան
և [illegible] վճարկ [illegible] նոյն [illegible]
[illegible] Բարթէլս [illegible] ժամանակել ժամա-
նակին ոչ [illegible] ապաստանութեան Օֆիսին քանակատարքն [illegible]
[illegible] արձակելով [illegible] ’ի վեր [illegible]
վճարկութենէն նա ևս [illegible] առաջեալ վճարկութեան
պատճառաւ [illegible] մին և կէս ամսով [illegible]
[illegible] յայտնելով ամենեցուն [illegible] և [illegible]
[illegible] յայտնելու վոյ այժմ նոյն յոյտարարութեանն ’ի

մէջ ամսոյս Ապրարարիս աւդ աւանեամ այսինքն որ ․ինոյ 1795 թի
րայ ամսոյ 10 ին հաստատեալ 300000 ֆանամի բուլ ու լին
երկրորդ աստիճանում եղած գումարին սորա ընեւոյ պատա
հել այսինքն որ փոխանակ 184 վիճակ բաղտաւորին ֆի մ յ վի
ճայն հարիւր քսան ֆանամին 27600 ֆանամ դնելէս ․․․
17600 ֆանամ որ 10000 ֆանամ յաւելէ 3 լոյք ֆանամ
կաստ որ պարտի հատուցանել ում որ ընկանէր վիճակ այժմս լէվ
վերահաստատեամբ արարինք այսպէս որ ․․․ որ ներքոյ գրած ի
պարտիմ հատուցանել և ում բաղտն որ լինի ․․․
պարտէ ընկալնուլ ոչ թէ ․․․ աստանեալ ․․․ 10 ին
գրած յաւելուածն ։

Ինէոչէ Ստորև

Զոր ունէ ներքոյ բախտքն և ոչ մի դատարկ

1 բաղտ		15000
1		10000
2	մէկն 5000	10,000
3	2000	6000
4	1000	4000
5	500	2500
184	150	27600
	վերջին վիճակն գտանելոցէ	2600
200 վիճակք բաղտաւոր որոց արժողութիւն ․․․ ֆանամ		77700

Լուր Քաղաքն Պօլսոյ

Հասեալ [illegible] 'ի Թուականին 1795 Յուլիսի 5 ին ։

Այդպէս Մահմատ խան Ղաջար Խորասանցին, յետ տիրելոյ
Քրման քաղաքի և բռնելոյ զԼուտֆալի խանն
որդւոյ Զաֆարխանի և առաքելոյ նորին 'ի Թէհրան քաղաք,
[illegible] ի հրամանէ որոյ բարձին զկեանս նորոյ սպանանելով-
[illegible] և քաղաքայ Համատարլնի նոյնպէս և սուսս յա-
[illegible] և քաղաքայ [illegible] նոյնպէս և [illegible]
[illegible] տարածեալ [illegible] նորին մերկեալ մին միայն
[illegible] Մահմատ խանի որդւոյ Զէքիխանի 'ի Սահմէ
[illegible] որոյ փութացեալ [illegible] 'ի Թարաւի որ
[illegible] որ այժմ իշխող [illegible]. Մահմատ խան
նոյին որ [illegible] 'ի կերպայ [illegible] և 'ի կերպայ Թիֆլիզ 'Քաղաքի տէ-
րէ զօրու [illegible] 'ի [illegible] զբուցելոյ 'ի բարբիլնէ յառաջ
[illegible] (Մահմատ խանն
[illegible] զօրաւորն [illegible] խորամանկ և [illegible]
Աէյլիմանեան) [illegible] կոչեցեալ այրն խորամանկ և [illegible]
[illegible] հանդերձ վեց տասան հազար զօրօք 'ի վերայ [illegible]
Քաղաքի [illegible] հայոց [illegible] աշխարհի որոյ գնացեալ
[illegible] քաղաքացիսն [illegible] և
[illegible] պատերազմ [illegible] զօրք և
[illegible] 'ի [illegible] նոյին և [illegible] 'ի յետս [illegible]
[illegible] 'ի պարտութեան նոցին և [illegible]
Քաղաք առ տէր իւր Մահմատ խանն դարձեալ երկրորդ անգամ
[illegible] նորին 'ի վերայ [illegible] քաղաքացին [illegible]
[illegible] այն արշաւմանէ և [illegible]
[illegible] առաջին 'ի վերայ առ [illegible]
Քաղաքի [illegible] քաղաք [illegible] 'ի վերայ առ [illegible]
[illegible] նոցին [illegible] այս [illegible] զինուորեալք [illegible]
[illegible] նոցին [illegible] 'ի քէն հասանելոյ մեզ այս ժամանակ և
[illegible] 'ի քէն [illegible] մեր
[illegible] մերոյ [illegible] զի [illegible]
[illegible] մեզ զի և մեք [illegible]
[illegible] մերոց [illegible] թէ [illegible]
[illegible] նոցին [illegible] Արքայն Մ[illegible]
[illegible] նոցին [illegible] Հերակլ [illegible]
[illegible] և [illegible] վեց հազար [illegible]
[illegible]

Յորեան քաղաքն յորում աւուր հասանեն առ յեկեան յետ միջ-
աւուր։ հասանի անդ և նոյն զօրաց-լուխն Մահմուտխանի ունելով
ընդ իւր զնոյն զօրս վեց սատան հազարս առեալ ընդ իւրեանս
զօրագլուխսն վերաց զփոքրիկ զունդն զօրաց իւրեանց ցորդ որք
էին. զնոսին ելանին մարտ ընդ դէմ զօրաց դաշնաց յետ մատն
ելին մերկուց կողմանց զօրաց 'ի հանդէս մրցակութեան յայնժամ
շտապեալ արիքն վերաց մարտն մղեցեալ իբրև զայլն ծ ոլորեալ
իբրև շառաւիղ 'ի հարդաց խնդամամբ արշաւելով 'ի վերայ զօրաց
յածուցանելոց սա սերտաշար արարեալ անխնայաբար կոտորեն լինային
իբրև երկոտասան հազար զօրս նոցին և զմնացեալսն ցիրեցան առ-
ասեալ գրաւեին զամ երեսս դաշտին իւրյ ինքն զօրաւորութին զօրաց
իբր եօթանասուն աւարքն հարին մայապաւոր լեալ փախստեայ
անկանի 'ի Թէհրան քաղաքն առ Մահմուտ խան տէր իւր յայնժամ
հասանի զայս հետքով յուսով Մահմուտ խան վերջանայ-իւ, բայց
կանխոյ մոյծ, և կատարել իբրև զշուն կովուածոյ, վաղվա-
ղակի առեալ ընդ իւր իբրև հարիւր ե ել մտասան հազար զօրս
ընտիրս արշաւանս անելով ուղղէ զընթացս իւր յուղղէ զե-
եռամ քաղաքն և գնայ 'ի վերայ ելեաց և 'ի Թիֆլիզ քաղաքն, բայց
յառաջ քան զհասանելն որոյ 'ի Թիֆլիզ. նախ երկոյ 'ի վերա-
կացու անուանեալ Բարդի, շարժ զնորա պատէ զօրօք իւրովք
ընդ առեալ դաշտարի, անդ և մարտնչէ ընդ քաղաքայինն և
ընդ Իբրահիմ խան տէր բերդին Լոռ անուն առ 'ի զգօր-
գեւ խաղ իւրոյ երկոտասան հազար զօրօք 'ի վերայ սղնաղ քաղաքին
և 'ի սահմանաց նորին հասանել նա 'ի վերայ միոյ գեղջ յորում մնա-
ցեալոց հայոց եղեղոց. անդ զամենեսին խուլ անցուցանեն զ կոտ-
ոտրաս, և զորդ իւ նոցին գերի առնելով վաճառելով զ նոսա 'ի տեր-
ունեան պարսից։ Բայց մի ոմն Իսմայել աղի եղելոց իբր եր-
կոտասան ձիաւորօք արշաւէ 'ի միջ գիշերի 'ի վերայ նոցին բանակին
երկոտասան հազար զօրացն վերջանայ սար սուսեր հաստատ զա-
մայն կոտորեն 'ի նոցանէ իբրև սասն հազար անափն ցրուելով զմն-
ացեալսն նոքա ընդ երեսս երկրին և զմնացեալսն ցիր և ցան արա-
րեալ սփռեն դաշտն ամ, և 'ի նոցանէ իբր և ճ300 արք կենդանոյ
նի մնացեալք փախստեայ անկանին առ Մահմուտ խան։ Ինքն հերա-
կլ արքայն վրաց պատրաստի ելանել ընդ դէմ Մահմուտ խանին

վ

. .

Լսեցաւ որ դէ եղէ յառնէնայ ՚ի վերայ Թիֆլիզայ, ինքն եւս իմացեալ լինել նմա թէ զօրք խառնի ընդունելութեամբ թէեւ ՚ի զօրացն ... հասեալ ՚ի Թիֆլիզ ՚ի Թիֆլիսոյ նոյնոյ արքային Ա... քանի ինչ մինչեւ ցարս զոր ինչ լուաք եւ ընթերցաք ՚ի գրեանց Հնդկաց ՚ի պատգամաւորաց զայն թէ ծանուցաք պանծալի մեր այսու զոր ինչ լուր եւս ընկալնումք զայն թէ եւս գրելոցեմք առ ձեզ քայց նորեւս զոր լուաք ՚ի Պատգամաւորաց գրեն թէ աղայ Մահմադ խանն որ կայր ՚ի վերայ բերդին Շուշի զորոյ ոչ կարացեալ տանանելոյ զնասին եւ ոչ ինչ գործ ինչ արիութեան ցուցեալ նմա այն բերդի որոյ վասն յաղթեալ զայն ՚ի բաց եւ առեալ թէ զօրաց իւրոց դառնայ ընդ կրունկս գնալով ՚ի Թեհրան քաղաք իւր ուստի ելին բայց զայս համբաւ ոչ հաստատի այնքան ստուգութեամբ սպասեմք զի մերասին եւս ընկալնուլ զլուր ինչ զայսմանէ յայնժամ լսել ձանուցանելոցեմ յայլում ժամանակի այս քան առայս բաւականացի ։

Անակնկալագոյն ապաստանութեան Օֆիսին համարձակմանն յայտնելի հասարակութեան որ նոքա առին յոժարութեամբ թէ մասնակցութեան անցեալ նաւ որ անուն ... արարութ ... յիշատակած 3 լաք ֆանամի բուլութին (սորոյ բանակատարնայ պէն Մալթէոս Դուրիէոր Սէմանն). վասն որոյ ով որ նոյն բուլութի տոմսակաց կամ նաւով եւ կամ ստացօղ յինք լինին առեալ ուրիշ եւ իցէ ապաստանութեան վճարմանց անուանքն եւ կամ նոցա պահպանութեան նե բերոյ բոլոր նոյնպէս տոմսակացն կրկին յետ դատաստանաց նոյն մարդին եւ ՚ի բեանց սանտ կամ փողն յինքնուն վասն որ ապաստանութեան վճարմանցն յոժարութեան յիշեալ բուլութին որ ինչ գործից եւ կամ մասնակցութենէ ։

՚ի Մադրաս Համիրայ 30 Թիւն 1796 ։

Յայտ

Յայտարարութիւն

Որչափ հեռու էն փոքր ծառայութիւնն որ Յակոբ Յարու-
թիւնեանն մատուցանումայ իւր համապատասխանացն. փո-
խանակ մխիթարական բանից՝ միայն ինչ իւրիք գանկալի եղ-
ման և էն նուաղ յաջողութիւնն որ իւրնից կարելոյ և ա-
ռումայ՝ նոյն անյաջողակից թռչման: Վասն որոյ մանելով
զանազան փոյթ առաւելիք գլխացուցանէ՝ առաջ ելեալ իւր ժողո-
վուրդ անաջողուն ժամանակիս, հարկադրեց նմա այս ինչ ծայրա-
գոյն մասունքս՝ հասարակաց նախագուշակելն. որ առաջ բանդ-
ումանց իւրն գործ հրաւիրելն՝ ծանօթ լինելով բոլոր ներքոյ
գրեցելոցս՝ թէ իւրեանց յանձն թողեալ՝ ապա թէ առաջա-
նան առնել էն որ վասն իւրեանց բարի համարեն, անպատր առ-
նելով նմա՝ արտաքոյ բոլոր նախագուշակութեայս արարմանցն
և պատահմանցն, այսինքն:

Ամէնքը որ ցանկանայ՝ կումպանի ապրանք և այլն յու-
ղարկելն Յակոբ Յարութիւնին անուն, եթէ չունենայ հաւա-
պէս կամք և կամ միամտութիւն՝ ՚ի հաւատարմութեանն նորին,
վասն գրելոյ "ծախել և կատարել որպէս և ինքն բարի համա-
րեսցէ". ուրեմն պարտէ նմա գրել, նոյն ապրանքին համար "որչափ
գնովն ծախել," կամ "բարձրագոյն վերայ 100 ին այսքան շահիւ",
կամ "այսքան զարարով" և կամ "իւր բախտին" նա և հար-
կաւորայ գրուշանալ, որ ոչ միայն էս ասութեանցն՝ չխառնել
ընդ միմեանս, որ խապառ աղետելում կորայ իւր պատճառ իրանն
բարեպէս կատարումն տալոյ: Վասն որ ոմանք գրումն "իմ
բախտին որչափ գնովն շահաւէտութեամբ ցանաս և շուտով վա-
ճառես", ընդունողն այսպիսի գրութեանց, չի կարելանայ ի-
մանալ՝ թէ որլինէ արժան յետևել, որչափ գնովն շուտով վա-
ճառելն, թէ շահաւէտութեամբ և որով կերպիւ կարողելն,
եթէ բանն ապրանքայնոյ հաճութեամբն չի աճարանան, յայն-
ժամ ՚ի վեր յիշեալ զանազան բառերից՝ որն որ յանձելն հար-
մարայ իւր անհաճութեանն, այնու նախատինքայ գրում և եր-

բեմ

քեն տրուածնի ։ Վերջապէս վասն հեռաւորեալ գիւղի՛ այսպէս ան-
խափանաբար լեզուէից և երկակերպ խմացողութեանց, հարկաւորայ
համարում այսպէս կայանելն․ նա և ասելն, որ եթէ վերոյին-
ակս խառն պատուէրան գտանի․ կայնժամ առնելոցէ այնպէս,
որպէս որ բարի թուի իւրն ։

Իսկ եթէ վասն նուաղութեան վաճառականութեան գոր-
ծոյ և եթէ ՚ի վախկոտութենէ ապրանք գնող վաճառականաց այժմ
Ցանկութեան կարկաւորայ համարում իւր ձեռն կենսդանած և կամ
կուտանի ապրանք և այլն աղարկողայն, այս և ս կատկապէս կայա-
նելն, որ որպէս ապրանք և այլն որ իւր ձեռն կաղարկեն վաճա-
ռելոյ (բայց ՚ի պատշաճաւոր հանդիպմանց) եթէ ցանկանան
կատկապէս նաղդ փողով վաճառելն, իւրն չի կարելի ընդու-
նելն․ վասն որ երկրակից վաճառականաց կարողութիւնն այժմ
շատ նուաղեալ թաւման իւրն տեղը ։ Նա և ժամանակս գնողին
ևս՝ ինքն չի ընդունելոց կատկապէս խոստելն, վասն իւր առնե-
լիքն պահանջելոյ, որով հետև ըստ սովորութեան երկրակցաց,
առանել երկրատութենէ իւրեան, կամ հրաժարմանն երբեմն
ընկերակցաց և կամ փախմանն և գաղթմն և վնասոյ առաձեռ
մեծ դառնան․ միայն թէ ըստ իւրեանց և կամ ըստ խոստման ժա-
մանակի, անդադրութեամբ պահանջումն առնելոց՝ խոստմանայ
որ չի պակասելոց․ բայց եթէ այսպիսի պահանջմանէ ևս՝ ինչ
կամ ինչ կերպիւ վնաս որ պատահի վաճառեցեալ իրաց դրամոցն
բոլորին կամ բաժնին, նոյն վնասեալ քանակութիւնն՝ դրամի
տէրն պիտի ընդունիլ իւր կողմանէ լինելն, առանց պատճառաց
կամ ժողովելոյ բաժինն և կամ բոլորին վաճառեալ իրաց դրամոցն
և մինչև ըստ պատուէրանի տեառն նորին կատարումն տալն եթէ
վասն որոյ պատճառն և իցէ միջոց ինչ արգելեալ մնայ նոյն դր-
ամն, նոյն արգելեալ առուրց մուդդաթն՝ ինքն չի ընդունելոց
տալն ։

Արդ որով հետև համապատասխանացն Ցանկութեան՝ կայա-
նի չի էս՝ նորոգ առաջադրութիւնն, ուրեմն հարկաւորայ հա-
մարում վասն միամտութեան նոցա, այս ևս կայանելն, որ որ ինչ
ապրանք որ այժմ կայ ՚ի ներքոյ կառավարութեան իւրոյ և կամ
որ ինչ Ա ս որ մինչև առաջիկայ ապրեալ 21 կէոյ իւր ձեռն, բո-

ւորին կատարումն ՝ ինքն նմանապէս կտայ որպէս ելեւմուտ մինչեւ ցայս-օր · այլ 1796 ։ ապրիլի 22 իւր ձեռ՝ ովքք որ ցանկանայ իւր ձեռն ապրանք և այլն յուղարկել , պիտի գիտացած լինիլ որ ինքն այլով կերպիւ կատարուել սա չի կարող . քանզի 'ի վերին նախաշուշակութիւնքն ։

'ի Մադրաս 'ի Համիրայ 30 ։ և Ցամի Տեառն 1795 ։

Համառօտ ծանօթութիւն Նորոգ կարգադրութեանն Մադրասու ազգին Փող-
չէն , 1796 ին է սկսանելոյ ։

Փոքր ապրանքն ազգին Ինգրիզոյն ։

Մաստր Ատէնդ էնլըն պիտի միշտ լուր տայ որ դք նաւի հանելըն
2 Ռիկաստոմէրն Նորայ քափտանին չիթի գ/ի մանիֆէստն ուղէ
3 Մանիֆէստն պիտի Դատաւորի մօտ երդմամբ լինի հաստատուած , և ոչ ինչ ապրանք չի վեր գոլէց յառաջ քան վաֆիդավիթ լին հաստատվելն , և եթէ ապրանք իքմին վեր գայ որ մանիֆէստումն չլինի յիշայ կօնֆիշկաթ կուլին ։
4 Յետ 'ի վերն կատարելէն և բաւական հաստատութիւն տանալէն (կամ տրոցէն և կամ քրէ առուդայէն վասն ուշուրին որ պիտի հատուցանեն միջոց սասն օրումն) հրաման տան ապրանքն վերուան ։
5 Ամենայն ապրանք վերցոլէն պիտի խակյն մօտ Ֆ-րզէն որ վերահասու լինին , բայց 'ի էն որ սէվ բերլթումն վեր կէդ-որոյ ա՛ւ ժարի խոսէպն պահել և ս զէուշանան ։
6 Յաղագս որինումն պիտի առ ի ուշուրչին որոց ապրանաց և կապւցին որ երօփիցն վերէոյ ։
7 Աշուրն Նաւի և մանիֆէստին պիտի ուշուրչին հաստատի ։
8 Ապրանքն վերաալման ամ չլէնկուլ պիտի նաւէրցն-մին չիթի լինի առ ուշուրչին , յայտնելով որպիսութիւն և որքանութիւն .

թիւն ապրանաց, և նոյնն համեմատեն գետոյ թէ յանց կա՞յ,
և զգուշանան ոչ ինչ ապրանք յանց չկայ բայց ՚ի էն որ գր-
րանցայ չիլ օւմն։

9 եթէ բառումն մին նաւից միւս նաւն լինեն փոխում ապրանք-
մի և նոյնպէս մանիֆեստն պիտի հաստատել։

10 Յետ բոլոր կարգն վերջոյն, համեմատեն ընդ մանիֆեստին
և գետոյ բիւլ գրեն ուշուրին որպէս ՚ի վայր։

11 Ուշուրն 100 ին $2\frac{1}{2}$ այ, և 100 ին 16 կլբառնան բարինամի վեր-
որդն և ուշուրն հնարաւոր վերայ կքաշեն։

12 Ինչ ալ ապրանքի նշանաւ նաւերն որ գան կամ երոփէն և համ
ալ տեղէ միևնոյն երդմամբ մանիֆեստն տան և 100 ին 60
կլբառնան մայլին վերայ և ուշուրն հնարից կվերանան։

13 Երոփի և այլ որոց տեղի ապրանք որ մտի մաքսատուն օտար
տեղէ պիտի միևնոյնպէս ուշուր տալ ալ ռատայ երոփին
լինի ևս։

14 Կոմսպանու նաւերի քանիսան և օֆիսիալի ունեցածերին միայն
մայլի վերայ ուշուր յինքանուն առանց բառնալ։

15 Ամենայն ապրանք որ բանկալուց կէլ ոչ ինչ ուշուր չունի
եթէ մին կանոնաւոր սարթիֆիկէթ նշանից կառն որ էն ապ-
րանք՝ բանկալուցոյ դուրս կել և կումպանու երկրնոյ այդինքայ

16 Պղինձ որ գայ կամ կալ կալթուց կամ բումբայից սարթիֆի-
կէ ժամ որ առաքիչներն կումպանուցն յինքանել, առանց
ուշուր անցանէ։

17 Երբ թէ Ամերիկու և այլն ապրանաց որ մայլի վերայ չլինի երդ-
նուլ ուշուրն ծախսի վերայ յինքանուն հաստատութեամբ։

18 Չինու ապրանաց ուշուրն 100 ին 30 բարինամի վերայ բառ-
նալ յինքանուն։

19 Մուսքուցու նաւերուն եկածանցէն ևս պիտի ծախսի խանչի
վերայ ուշուր յինքանալ, եթէ ապրանքատերն խնայի
խնդրեն երդմամբ հաստատելն յայնժամ 100 ին 40 մայլի վերայ
բառնան ուշուր յինքանուն։

20 Բունքացու սարթիֆիկէթն ոչ ինչ այլոյ համար չէ, թէ ոչ
պղնձի որպէս ՚ի վերն։

21 Բժշկական էրաղին ուշուր յինքանուն ֆի փիկին 30
հու

հունի գնայ ։

22 Թանկըուլուց եկած էրաղի անուշուրէ ։

23 ուշուրն ամ ապրանքի որ տեղից կումպանու երկրնաւն դուս գոյ 100 ին Ֆօնջայ ։

24 Ձին ուշուր չունի մադրասումն ։

25 100 ին 10 պիտի դուս գձել փիէրից իբրև գնացած , և ամ լեկօր պիտի փիփն լցկի որքանութիւնն հաստատվի յետոյ թէ ֆուրղին դուս կգնայ որ յետ դուս գնալէն ոչ ինչ դուս չեն գձում ։

26 Ով ինչ ապրանք դուս չգնայ ֆուրղին մինչև ուշուրն չտան կամ գրաւ չտան վասն ուշուրին , և ուշուրչին պիտի պատասխանատու լինի կումպանուն վր գրաւականին որ յինք կառու ։

27 Իսկ թէ ով լինայի ուշուրն տալն , և գրաւն որ տալման լինի մխիթարական չլինի , էնքան մին բաժին ապրանացն գրաւ պահեն մինչ ուշուրն տան , որ եթէ 2 ամսումն չտան գրաւ վեռած ապրանքն լէլամ գծեն ուշուրն վեռուն յուելին տան տրոջն ։

28 Յառաջ քան զվերն ծախսն լուր տայ բօրդ ռէվէնուէին ։

29 Որոք կերպում զէն և այլն որ գոյ խալղին Գովերնօռ կձանէլին ծանուցանեն ։

30 Ուշուրչին ռսիտ տայ ամ ապրանքի որ նաւէիցն վեր լինի և կէլ և ինքն պարտականայ ամբողջ յանձնել ֆուրղին , այլ եթէ ով ղանց աւի ռսիտն յինքնաւլ և օրօք զխաս սատանէի ֆուրղումն զխասին ոչ ով պատասխանօղ չի ։

31 Ով ինչ խակ կապոց և այլն չեն վերածան ֆուրղումն և ռսիտ չեն տալման եթէ մարք և նուիր չունենայ ։

32 Որոք ապրանք 7 օրից յուելի մնայ ֆուրղումն պիտի քրէ տայ գօդամի ։

33 Անկօրէջ պիտի տայ ամ նաւ 9 հուն երօփիյն , հնդստանի նաւէրին 5 հուն , սէօ բրիկ շլուփ 3 հուն , սկունէր 2 հուն ծեծ բօտն 1 հուն պստիկն 1½ ֆանամ ։

Դուրս գնալէ ապրանաց այլեւս ընդգրաւեալ.

1 100ին 2½ ուշուրնայ մայէայ գնի վերայ ամ ապրանաց. բայց անաջեղէն.

2 Դեղնաղեղէն որ կումպանուցն լինին առէլ, շաքար լեղակ և աբրիշում եթէ երօփին լինի գնացման կումպանու նաւէրումն, Խարմակ և դեղին պղինձ լծօնքայ, և ջափանու պղինձ, երկաթ արճիճ, կլեկ, և աղ որ ուշուր չկայ.

3 Ամենայն ապրանք ում որ լինի ֆուրզեցն բառցվի պրմիթով, եթէ ոչ կօնֆիշկաթ կլինի.

4 Բառնալէ արձակութեան պիտի չերթի գրեն ուշուրչուն յայտնելով նաւն, ապրանքն և մայէայ գինն.

5 Եթէ ուշուրչին երկբայութ ունենայ որոք խակի ապրանաց վր ապրանքատէրոյն կանչենք մօտ կումպանու այլնք գին դնողաց գին դնել տայ և թէ ապրանքատէրն խնայի նոյն գին դրածի վերէն ուշուր տալն, ապրանքն վեռուն կումպանու համար և գին դրածովն հատուցանեն նմա, այլ յառաջ բօրդաֆորէդի ընդունելութիւնն ունենան.

6 Եթէ որոք խակում իվել գտանի քան թէ բարնամի գրածն բոլոր էնօրէն բառնալէնն կօնֆիշկաթ լինի, և միանգամ մարդի նոյն նաւէումն բոլոր յառաջէն բառցածն որ բառցվէլ լինի երկուտակ ուշուր տայ.

7 Իւր ամ իւքմին որ դուս լինի գնացման, բայց ՚ի ապրանաց համ մարդն ուշուրչու կամացնայ ՚ի վերն ջառիմով.

8 Են ապրանքն որ ուշուր չունի էլ պիտի ֆուրզուցն բառցվի.

9 Նեմուած ապրանքն որ հաստատապէս պիտի դուս գնայ, դուս գնալումն բովանդակ ուշուրն յետ գտանի.

10 Նմանապէս բոլոր ուշուրն յետ կդտանի լեղակն որ մանիլուց եկէլ լինի և կումպանու նաւէրումն գնացման լինի երօփին.

11 Խակերի կապոց և այլն պիտի խանել ֆուրզեցն ուշուրչու կամքովն բիլ գրեն կամ ուշուրն տան և կամ հաստատութի տան միջոց 10 օրումն հատուցանելոյ յետոյ թէ ապրանքն բառցվի.

12 Ուշուրչին ոչ ինչ քափտանի պօռտ կլիէրէն չտայ մինչև լմէ իւր գերած և թէ տանելէ ապրանաց ուշուրն չհատուցանեն կամ

կամ չհաստատեն ։

13 Զլէնկըլաւէն էն քամփանին որ պօռտ կլեւէրէնս չունի չլէնկ չափ ։

14 Ոչ ուրշին էս ֆիշն ունենայ նաւէրոնց սօռտ կլեւէրէնսի ։ 24 հուն բօլթի էջն 20 ֆանամ ամ խարջ նամուլէն և գնա գնալէն ։ հուն ։

15 Անաջն առաջնյ թէլուէմ որ գոյ ֆուրլինս լթէլեառան որ վերբրի և 25 լսէլուն 2 ֆանամ խարջ կինաւոր ։

ԱԶԴԱՐԱՐ

Թէ և 'ի նոր ամսոյս քանիցս նաւ հասին առ Ցինկլթեռէն մակայն ոչ ինչ նոր է լուր ոչ ընկալաք բայց 'ի գազէթէն կալկաթու ընթերցաք զի Իսպանիացիքն խաղաղութեան հաստատել ընդ ֆրանսիացւոցն անցուալ նախնոյ ամսոյն ։

Ամենայն ինչ հողմով և անձրևի զօրս 'ի նոր ամսոյս պատահեցաւ և բազում ծխեղ լինէ ծառոց լինէ շինուածոց լինէ ընդ և այլն, սակայն սակս անբաւութեան տեղի ոչ կարացաք երկայն յառաջութեամբ գրել դոյն առս ։

Քաղաքս Զօնն իւր Նիկոբար նաւէ զոր առաջ քան զայս թիւփանն ելեալ առնէին առ կալկաթայ, հանդիպել է զեթիւփան մի սաստիկ երեք օր յանդուրժել բայց 'ի չոր րողին առաւելով զի նաւն կարի մեծագոյն քամփանին Զապիլօթ և ։ մառի նոր մտել 'ի նաւակ մի հասանել 'ի նաւէն իբրև քար ընկեց մի ընկղմեալ զնաւակն և ջրասոյ գալ զերեքան միայն զերծել զնաւ առինչն ջղալով կոկին գարածեալ առ նաւն յասպետ փախչել անձինքն պատրաստել զմին նաւակն ֆլանէ բօլթն արկին 'ի ծով և մտել զամենեսեան թողով նաւն ջրասուն եւ զերծել ժամանակաւ ընդ կամաւորութեան ֆրանսիզ քամփանի միոյ ։

Յամսոյս 23 երրորդի էհաս առ հաս նա Փրի կալկաթայ 'ի նմա եկին Տիկին Ովաննէս Մարգարին, Պրն Դանիէլ Թադէոսեան Բաղտասարն ընդ Տիկնաջ իւրոյ Տիկին իւրաբեր մանկամբ հանդերձ ։ Նա և Պարոն Յովսէփ Կարապետեան ։

Հաստատ ամսոյս հանգեաւ 'ի Տէր Պարոն խաչիկ Գէորգեան 'ի Մադրասայի ։

412

Ներքոյ գրեալս Մաքսատունս ծախուելոց է բանկօլու ապրանաց և անաչերինաց գինքն ըստ իւնմա Հայերէն ամսոյ 28 օրին Փէվրէին 1795

(Ապրիշում մետաքսնաց գինքներն).

Բանկալի լէլ ապրիշում որոյ կէսն Ճարմակ լինի [illegible]	42
Ես · ճօյում · չորրէն 1 բաժինն Ճարմակ լինի	40
Ես · սէցում · տամնէն	38
Ես · չալում · բոլորն դեղին լինի	35
Մայրուլնիք լինի [illegible] և կէսն Ճարմակ և կապն ես [illegible] լինի	33
Ես · չորսէն մին բաժինն Ճարմակ	30
Ես · դոում ունենայ եօթնէն մին բաժինն	27
Ես · կապն ևս չուանով լինի կապած	25
Խադնաշարայ ցէղի · դոում չունենայ կապն իւրնէ լինի կապած	24
Ես · դոում ունենայ	23
Հիրիփուրի երեք նախի կայնայ ապրիշում	21
Մէտապառի մին նախի ապրիշում	27
Ես · 2	25
Ես · 3	21
Մուխտայ ալորած ապրիշում	12
Ես անալորած ես	9
Դոում ամենայնարի ապրիշում	4

Ճոթերինաց գինն

Հօլանդայի 70 թօլանոց փուշակի փանջ [illegible] ջէլին ֆի քուռին	100
Ես 60	90
Ես 55	70
Ես 50	60

Եւ 45 ավել քաղուշէ լի փուշանկին 55
Եւ 43 դուռ 50
Եւ 40 սէռն 44
Եւ 38 չորռն 38
Եւ 45 միրգափուրին 6
Միրգափուրի կարմիր չէ լին 3
Դաշտի ավել չէ լին 6
Եւ դուռն 55
Մէջ դարաքի նարաքին ավալն 4 ռանկին քարակ խամ էր ունենայ 16
Եւ դուռն 12
Եւ սէռն 8
Օրանկշային ավալն 40 ձեռնին 26
Օրանկշային դուռն 23
Օրանկշայի սարին 50 ձեռնի 56
Մայ դիու գուլ ձեռնին 20 ձեռնին ավալն 30
Եւ 20 դուռն 26
Փուշանկի քամ արիգար 12 ձեռնի գուլ ձեռնին ավալն 22
Եւ 12 դուռն 18
Եւ աւանց քամ արի 12 ավալն 18
Եւ 12 դուռն 15
Եւ 10 12
Մայ դէու պարզէն ավալն քի քուռուն կէմն մօտիճուր քամ րիդար լինի 42
Եւ [illegible] 34
Եւ [illegible] սարին 50 ձեռնի ավալն 55
Եւ 50 դուռն 46
Եւ 50 սէռն 40

Ֆի քուռին	24
Ճէմպի տօփանթին, ամանն 10 ձեռնին	20
Եւս դօյում 10	15
սէյրում 10	45
Փուշակի սըստորմանիապըլուխն ամանն Ֆի 15 ֆարդինն	40
Եւս դօյում	21
Եւս սէյրում	18
Միրզափուրին	28
Չափայ ազլուխն Ֆի 7 ֆարդինն	29
Չափայ սարին 16 ձեռնին	26
Եւս 14	90
Սէրդապատի քուլթադարն 16 ձեռնին	150
Եւս սարին 16 ձեռնին	40
Քաղըքէ Հըր Շաքարն ամարն	35
Եւս դօուռն	20
Սուսին	60
Խէմբէ 20 ձեռնի սարին 2 ½ ձեռ լէնքմն	55
Եւս 18 Եւս	45
Եւս 16 Եւս	34
Եւս 14 Եւս	27
Գօլքադանն	17
Մունկադօթին 10 և 8 ձեռ ձիքս և 2 ½ ձեռ լէնքն	11
Եւս 8 և 6 ձեռ ձիքս և 2 ձեռ լէնքն	19 ½
Եւս 6 և 4 ձեռ ձիքս և 1 ½ ձեռ լէնքն	50
Չաշմայ թլթուլ 20 ձեռնի սարին	45
Եւս Եւս 18 ձեռնի սարին	40
Եւս Եւս 16 ձեռնի	

413

մանկտաւորին 20 ձեռնի	32
մանկտաւորին 18 ձեռնի	28
մանկտաւորին 16 ձեռնի	25
ջուայ մանկտոյ օրական	5 ½
(Աւդ և Թէլէզինաց գինէ)	
բանվորութ ուղի ֆի քանդին այսինքն 500ամեն	20
Մաղդասիս ուղի	30
կոնջակի թելն	21
գեհանդէ գարշակի թելն	19
(Դանաջէնլինաց գինէ)	
բանվորութ շաքար ավալն ֆի քանդին	
և ս շաքարին դօսամն	17
և ս գունն	14
և ի կարմիր մուստարսն	9
և ս աբեշմէջին	4
և ս ժիրէն	7
և ս շոր տօրակի	25
փիփէլն	16
և ս փիփէլին փէրն	50
ամենայն ... բրինձ ֆի գարոլն այսինքն 9256 և կէս ...	20
դոյունմն	90
կոր ... բրինձ ավալն	80
և ս դօսամն	65
և ս սեռամն	55
կոնձիթն	45
նոխուտն	80
	55

փութ տաղ պիրի	40
կանանչ դալը	45
խտռար դալն	50
էւ կտորածն	60
քնուլթին	60
գնդայ չօլէ ցորէնն	90
դուդիուն	65

> (չինու սարման դինէ)

չինու ամալ կուկօն ապրիշումի ֆի փիչուլը ֆ 133 ռաթլը 33 ոուկիէն	225
էւ դօում	190
էւ ռէտունի	90
էւ չարունի	80
էւ քանդըն ֆի քուաքին	8
էւ 45 փէթի սիտին էրմիր ֆնչ ֆրին կպտ զումզի ցէփ և Յրմկ ֆի թանն	18
էւ 45 փէթի փէրի պայտաւ սիտին ֆլօրն ֆի թանն	16
էւ 35 էւ լուսարին	10
էւ 35 էւ էւ ֆլօրն	12
էւ 45 էւ դամասկն	16
էւ էւ ալիկին	6
էւ էւ սայծայ սայէն	5
էւ էւ ալիլամի	2
էւ էւ ֆալս պառն	5
էւ թութունալն ֆի քանդրին այսինքն 500 ռաթլը	28
էւ ծիպախն ֆի փիքուլն	40
էւ ապրշումէ չաթրին ֆի դանէն	8

Լա . քարպաթէ մեծ ղալթն ֆի 100 դանէկ	12 $\frac{1}{2}$
Նա փոքրին Նա	9
Չինու ալալ չինչինու Չարմակ մորթին ֆի քանդլն	50
Նա . դուշմն	40
(Փէշիւրոյ ապրանաց դինն)	
Մոմ ֆի քանդլն	100
Դուլայն	55
Բրինձ գեհմարն ֆի մին քանդլն	15
Աղդէպէշն ֆի քանդլն	40
Ծնկան կոշին ֆի 100	2
Քաշխն	27
Ինկլէ ելատորն ֆի ուաթն	2 $\frac{1}{8}$
Ֆորալ տախտակն ֆի 100 դանէն	80
Գարան փայտն ֆի դանէն	20
Չինճրի տախտակն Նա	6
Տախտակի քանդէ թէլն ֆի հինգ փարին	1
Աճալ մորթին ֆի քանդլն	160
Դուշմն Նա	180
Ալէումն Նա	50
Չարումն Նա	60
Լոնի Նա	28
(Մուշլէբանդարոյ ապրանաց)	
Քանդէ հալուդին ֆի քանդլն	86
Ճիլէն	7
Տանասիյ թալայ ոսկէնն 9256 $\frac{1}{2}$ ուղջլանոց դարսին	120
Աճալ լուսաշուռն ֆի դուրլն	5
Դուշմն	2

Տօնք Սրբոց

[illegible]		Հռովմայեցւոց		Ամիսք			Տօնք
15	Դեկտեմբեր	16	Դեկտ	1	բկ	Կիրակի	Չորրորդ
16		17		2	գ.	Երկուշաբթի	Հայրապետացն Իգնատիոսի և այլն
17		18		3	գկ	Երեքշաբթի	Աթենոգենայ Եպիսկոպոսին և այլն
18		19		4	գա	Չորեքշաբթի	Պահք
19		20		5	դկ	Հինգշաբթի	Կուսանացն Ինդոսի և այլն
20		21		6	ա	Ուրբաթ	Պահք
21		22		7	ակ	Շաբաթ	Հայրապետացն Բարսղի և այլն
23		23		8	բծ	Կիրակի	Հինգերորդ
23		24		9	բկ	Երկուշաբթի	Դաւթի Մար" և Յակոբայ եղբ"
24		25		10	գծ	Երեքշաբթի	Ստեփաննոսի նախավկային
25		26		11	գկ	Չորեքշաբթի	Պահք
26		27		12	գծ	Հինգշաբթի	Առաքելոցն Պետրոսի և Պօղոսի
27		28		13	դկ	Ուրբաթ	Պահք
28		29		14	ած	Շաբաթ	Որդոցն որոտման Յակ" և Յօհան"
29	Յունուար	30		15	ակ	Կիրակի	Պահք ծննդեանն Քրի
30		31		16	բծ	Երկուշաբթի	Պահք
1		1		17	բկ	Երեքշաբթի	Պահք
2		2		18	գծ	Չորեքշաբթի	Պահք
3		3		19	գկ	Հինգշաբթի	Պահք
4		4		20	դծ	Ուրբաթ	Պահք
5		5		21	դկ	Շաբաթ	Ճրագալոյց ծննդեանն Քրի
6		6		22	ած	Կիրակի	Ծննդեան և Յայտնութեան Քրի Այ
7		7		23	ակ	Երկուշաբթի	
8		8		24	բծ	Երեքշաբթի	
9		9		25	բկ	Չորեքշաբթի	
10		10		26	գծ	Հինգշաբթի	
11		11		27	գկ	Ուրբաթ	
12		12		28	դծ	Շաբաթ	
13		13		29	դկ	Կիրակի	
14		14		30	ած	Երկուշաբթի	Յովհաննու կարապետին

Յիշատակութիւն

Ծանիր Ընթերցող՝ զի սոյն գործք առաջնոյ յղձէ սրտի, և որ հասցէ առ կատարումն բանին՝ գոհութիւն [illegible] է զփառաւորս Իւրոյ բարեաց պարգեւ՝ [illegible] հանճարեցողացն բանին և հաստատուն կըր-թոց հանճարութեան վասն այն, պարտ է գոլ [illegible] զգացեալ 'ի ժամանակի անյայտ. ոչ է [illegible] 'ի վաղն [illegible] լոյ և բարեպաշտ [illegible] զի 'ի [illegible] և փափագանօք [illegible] ճանաչի սորին և որոյ ներգործութիւն հայ է [illegible] բարեբարոյ զոր անյնարկութեան [illegible] յայտնել քան զերախտամանագութիւն մեր զբարախօսի նոցա:

Արդ [illegible] զի [illegible] մեր [illegible] զմեղ յամ գործս հասարակ, զոր կործեմք գոլ արդիւնարար վասն մեր, և մանաւանդ բոլորովին [illegible] զմեծագոյն արդիւնս՝ հասարակ ազգիս մերոյ զոր ամ [illegible] կենաց մերոց պատասխանեալ է առ յառաջ վասն մեր. և հաւասարի նախատակ մի կանգնեան յանկման մերոյ առ ան-սայթաք կեանս այսմիկ:

[illegible] մեր [illegible] և գիտացան՝ [illegible] զթ-անձնուն [illegible] բարերարութեանն՝ [illegible] Ա[illegible], առաջի մեր զոր ոչ ունի լեզու փոխարինութեան, ն-ւնէ ոչ անյնարկութիւն երախտագիտութեան:

[illegible] գրքոյս [illegible], [illegible] ա-մեր՝ [illegible] աշխատանաց [illegible] ([illegible] և [illegible] [illegible]) [illegible] վասն [illegible] ընթերցողաց [illegible] [illegible] ոչ [illegible] լինել [illegible] սրտի [illegible] [illegible] աշխատանաց [illegible]

Վասն որոյ՝ [illegible] և [illegible] հարկ [illegible], զի 'ի [illegible] մեր [illegible] [illegible] նորին [illegible] [illegible] Ա[illegible], [illegible] նորին՝ որ առ ազգս մեր, նա և նորոյ [illegible] վասն որոյ [illegible]:

[illegible] 'ի [illegible] Պարոն [illegible] Զաքարայի [illegible] վասն նորածնեալ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 'ի յանուն [illegible], և [illegible] վասն [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

[illegible] Библиотека ЗСОП-Арм. ССР им. А. Мясникяна